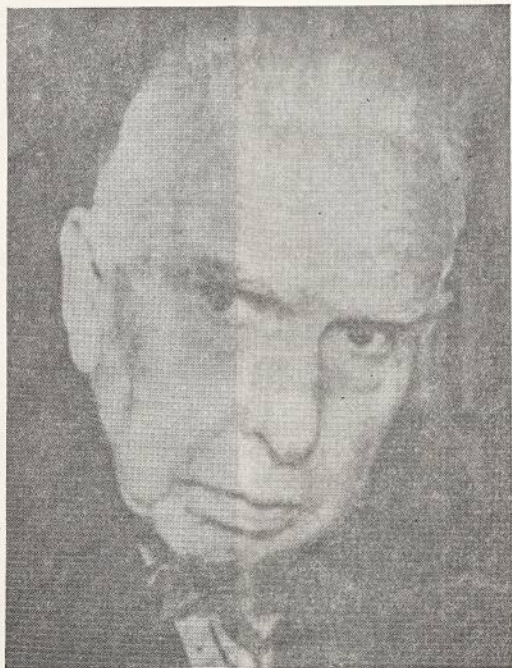

SVIESA

1

SAUSIS-VASARIS-KOVAS, 1946

No. 1

THEODORE DREISER

“ŠVIESA”

(The Light)

Political, Scientific and Literary Quarterly Magazine, issued by American Lithuanian Workers Literary Society, 46 Ten Eyck St., Brooklyn 6, N. Y.

Editorial Board: R. Mizara, A. Bimba, V. Tauras.

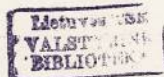
Managing Editor—Anthony Bimba.

Subscription Rates: \$1 a year; single copy 25c.

Entered as second class matter September 21, 1934, at the Post Office at Brooklyn, New York, under the Act of March 3, 1879.

TURINYS:

Theodore Dreiser. Rojus Mizara	3
Komunistų Partijos Atsistatymas. V. T.	10
Mūs Laisvės Siekis. Eilėraštis. Stasys Jasilionis	14
50-Metinė X-Spindulių Sukaktis. Dr. A. Petrika	15
Laimė. Eilėraštis. A. Dagilis	19
Dailininkas Žmuidzinavičius-Zemaitis. Z. Balevičius	20
Priešpavasariniai Vėjai. Eilėraštis. Salomėja Nėris.	20
Neapleiskime Savo Tėviškės. J. J. Kaškaitis	21
Gideono Vyrai. Kun. Eliot White	24
Kas Trukdo Mūsų Saliai Žengti į Gerbuvį. J. Siurba	25
Antrasis Žalgiris. D. M. Solomskas	28

18509

SVIESA

The *Light*

Prenumeratos kaina: metams \$1.00
Pavienis numeris 25c

Politikos, Mokslo, Meno ir Literatūros
Trimėnesinis žurnalas

Laidžia Amerikos Lietuvių Darbininkų Literatūros Draugija, 46 Ten Eyck Street, Brooklyn 6, N. Y.

Redakcinė komisija: R. Mizara, A. Bimba, V. Tauras, Atsakominingasis redaktorius: A. Bimba.

No. 1

Sausis-Vasaris-Kovas (Jan.-Feb.-March), 1946

Metai XIII

Theodore Dreiser

ROJUS MIZARA

I.

Rašyti apie Theodorą Dreiserį reiškia tą patį, kaip rašyti ar pasakoti apie kokią užgesusią žvaigždę, palikusią savo šilimą žemėje ilgiems metams, kurios vietos kita neužėmė.

Dreiseris mirė sulaukęs 74-rių metų ir trijų mėnesių: gimė 1871 rugpjūčio 27; mirė 1945 m. gruodžio 27 d. Tai gerokas amžius, ne daugelio pasiekiamas.

Jaunas rašytojas Howard Fast šitaip Dreiserio mirtį apibūdino:

“Mus sustingino ne pats mirties reiškiny; visi žmonės miršta, ir Theodoras Dreiseris, 74-rių metų bėgy, gyveno turtingiau, pilniau, negu daugelis; mus stebia toji mintis, kad jam mirus, žmonija paliko daug bledesnė.”

Jis gimė Terre Haute mieste, Indianos valstijoje. Dreiserio tėvas buvo vokiečių imigrantas, iš profesijos audėjas, katalikų tikybos; jo motina amerikietė, čekoslovakų kilmės. Dreiseriai turėjo 13-ką vaikų; Theodoras buvo dviliktasis. Visa šeima gyveno nedateklų, biednėvė, ir tai įspaudė į jautrius rašytojo jausmus ir smegenis niekad neišdildomą žymę.

Nesididžiavo Dreiseris tuo, kad jis gimė darbininko šeimoj, kur “vargas šakoja, vargas lapoja,” betgi tai jo ir nežemino. Juokėsi rašytojas iš tų, kurie gėdinasi prisipažinti prie ko nors, kas jų šeimoj buvo ar tebėra negro beį negražaus. “Aš galėčiau gailėtis to, kuris

taip vengia gyvenimo ir taip mažai supranta dalykus, kad jis visuomet dreba bijodamas, idant kas nors neatidengtų, kad jo dėdė buvo arkliaivagis, jo sesuo prostitutė arba jo tėvas bankų plėšikas, bet niekad aš negaliu atjausti šiai jo pažiūrai,” rašė Dreiseris.

Tai įsidėmėtini žodžiai tiems, kurie mėgsta didžiulius savo praeitimi ir giminėmis, slėpdami jų silpnybes, tarytum tai padarytų pačius pasakotojus aukštesniais ar garbingesniais.

Dreiseris buvo savamokslis, neskaitant vėnierių metų, praleistų universitete, kam jam už mokslą sumokėjo rašytojo mokytojas. Bet jeigu jis pakilo į tokias aukštybes, jeigu jo vardas pasilieka Amerikos istorijoje greta pačių žymiausių rašytojų vardų, tai tik dėka tam, kad Dreiseris buvo akylos ir ausylas, kad jo akis ir ausis pajėgė matyti ir girdėti tai, ko daugumo žmonių akys ir ausys nebegali padaryti. Be to, jis mėgo knygą ir nepaprastai daug skaitė studijuodamas.

Jis parašė dvi autobiografines knygas: *Dawn* (Aušra) liečia jo gyvenimą daug-maž iki 20 metų, gi *A Book About Myself* apima laikotarpį nuo 20 m. iki viduramžystės.

Kaip Gorkis, jis be jokių ceremonijų varė gilią vagą savo praeities dirvonuose, rašydamas atvirai, kas jo nuomone turėjo būti pasakyta.

II.

Savo jaunatvėje Dreiseris dirbo visokiausius darbus, tačiau jį nematoma pajėga traukte traukė literatūrinė profesija. Atvykęs į Chicago, jis po tūlo laiko, gavo tarnybą tuometėjusiame tame mieste dienraštyje *Globe* reporteriu. Jam teko valkiotis gatvėmis ir "rinkti žinias" apie žmonių kautynes, vagystes, pradėjusį atsirasti gengsterizmą, gaisrus ir kitokius kasdieniškus didmiesčio nuotykius. Jo žodžiais:

"Kai aš vaikščiodavau šian ir ten tais tikrai baisiais kvartalais, dažnai dirstelėdavau per atviras namų duris ir išmuštus langus į baisų skurdą ir nešvarą, panašiai kaip dairosi asmuo, einas nuodingais raisto takais, įdomiais tačiau pavojingais... Sunkiai atsidusdavau, stebėdamas žmoniškų nepavykėlių palaužtus veidus ir akis."

Iš Chicagos Dreiseris persikėlė gyventi į St. Louisą ir gavo tarnybą dienraščio *Globe-Democrat* redakcijoje. Jis čia buvo pasamdytas dramos kritiku: turėjo pateikti dienraščiui teatruose pastatymų apžvalgas. Tačiau nebuvo jis laisvas ir nuo bendrų reporterio darbų: kai įvykdavo kur koks didesnis mieste įvykis, redaktorius siųsdavo Dreiserį tai aprašyti. Ir čia jam kartą teko susitikti su nelabai maloniu prietikiu.

Vieną balandžio mėnesio sekmadienio vakarą St. Louiso teatruose turėjo būti statomi trys nauji veikalai. Jaunas dramos kritikas pasimovo visas tris premjeras aplankyti ir apie jas rytojaus laidoje parašyti. Veikalų turiniai ir jų aktorių vardai jam buvo žinomi iš anksčiau gautų reklamų. Panašiai juk darydavo ir kiti dramų kritikai tame mieste: rašydavo kritikas visiškai nematę arba mažai matę veikalų pastatymus!

Bet štai 7 v. v. vietos žinių redaktorius įsako Dreiseriui vykti į toloką miesto dalį, kur įvyko ginkluotas vagių užpuolimas ant gatvėkario, aprašyti incidentą. Siunčiamasis nenoriai važiuoja, įteikęs redaktoriui iš anksto parašytas pastatymų apžvalgas.

Kai jis grįžo iš jam nuskirto žygio apie vidurnaktį, Dreiseris skubėjo į vieną teatrą, bet jį jau rado uždarytą ir jis manė, jog vaidinimas anksti užsibaigė ir dėlto teatras užsidarė. Jis skambino šian ir ten, norėdamas patirti, kaip pavyko pastatymai, bet negalėjo nieko

prisišaukti. Patikrinęs, ar pirmoji rytinėje laidoje dienraštis įdėjo jo pastatymų apžvalgas, ir suradęs, jog taip, Dreiseris ėjo ramiai gulėti.

Tik rytojaus rytą jis surado, kad nei vienas iš jo aprašytų veikalų tą vakarą nebuvo St. Louise statytas, nes dėl blogo oro vaidintojų trupės laiku neatvyko! Kas jam tuomet daryti? Pačiam pasitraukti iš darbo, nelaukiant, ligi jį samdytojas išvys? Panašiai Dreiseris ir padarė.

Po keleto savaitių jis gavo reporterio darbą dienraštyje *Republic* su kur kas mažesne alga.

Šis įvykis parodo ne tik tai, kokios sudėtingos pareigos tenka jauniems komercinėje spaudoje dirbantiems laikraštiniams atlikti, o ir tai, kokia neteisinga sistema remiasi pati komercinė spauda.

Iš St. Louiso jis atvyko į New Yorko miestą ir čia dirbo reporteriu tuometėjusiame dienraštyje *New York World*. Dirbo jis čia ir fizinį darbą, prie geležinkelio, gaudamas \$9 per savaitę. Sunkiai Dreiseris vertėsi. Per tūlą laiką gyveno jis senajame Brooklyno rajone, Williamsburghe. Neturėdamas kelių centų "karferiui," jis plūdydavo per Williamsburgho tiltą pėsčias į New Yorką dirbti ir atgal.

Brendo Dreiseris amžiumi, brendo žinojimu ir patyrimais. Pradėjo kilti jo vardas publicistikos pasaulyje. Neužilgo jis buvo pasamdytas žurnalo *Smith's Magazine* redaktorium, vėliau redagavo kitus žurnalus, jų skaičiuje *American Spectator*.

Žurnalai redaguoti buvo kur kas pelningiau, tiek medžiaginiu tiek intelektualiniu požiūriu. Čia jam nereikėjo trankytis po didmiestį ir rankioti laikraščiu įkiras, tuščias žinias. Jis čia galėjo ir buvo vėrčiamas daugiau lavintis, gilintis ir kurti. Dreiseris pradėjo rašyti trumpas noveles, besiruošdamas stambesniam veikalui.

III.

Baigdamas 29-tuosius savo amžiaus metus, Dreiseris baigė rašyti pirmą savo apysaką arba romaną *Sister Carrie*. Tai vienas rašytojo rimčiausių kūrinių, kuriam lemta pasilikti klasikinėje Amerikos literatūroje.

Tačiau Dreiseris nenumatė tų painiavų, kurios tenka bet kuriam rašytojui nugalėti, iki jis tampa pripažintas rašytoju.

Jei asmuo nori Amerikoje būti pripažintas rašytoju, jo knyga turi išleisti "pripažinta" (t. v. *bona-fide*) knygų leidykla,—žinoma leidykla, galinti išleisti knygą ne tik garsinti, reklamuoti, bet ir *parduoti*. Palyginti, dar ir šiandien Amerikoje nedaug tokių knygų leidyklų surasite, o 19-tojo šimtmečio pabaigoje jų buvo dar mažiau.

"Pripažinta" knygų leidykla turi pasamdžiusi ekspertus rankraščių skaitytojus ir įvertintojus, kurie daro sprendimus, ar šis bei tas rankraštis vertas paversti į knygą ar grąžinti jaunam plunksnagraužai atgal.

Žinomo, išgarsėjusio rašytojo rankraštis—ten laukiamas svečias, nors jis gali būti kada ir tuščiavertis. Bet ne taip su pradinio rašytojo darbu.

Kai rankraštis esti priimtas ir paverčiamas knyga, tuomet "pripažintoji" leidykla išsiuntinėja tam tikrus jos egzempliorių skaičius į knygų krautuves, kurios išstato knygą vitrinose, kad žmonės matytų ir pirkty. Knygų leidyklos ne retai ir spaudoje skelbia rašytojų veikalus ir tuo būdu garsinamas autorius ir jo kūrinys. Leidyklai, mat, tuomet rūpi, kad juo daugiau pelno gaus.

Doubleday kompanija, spausdinanti visokias knygas, tuomet savo literatūrinio žinovu turėjo *Frank Norris'ą*, žymų rašytoją, kuriam teko skaityti Dreiserio rankraštis. Pats būdamas rimtu rašytoju, *Frank Norris'as*, perskaitęs Dreiserio kūrinio rankraštį, entuziastiškai stojo už jo nupirkimą ir knygos išleidimą. Jis matė ir jautė veikalo gilumą ir jo autoriaus plačią vaizduotę, tiesiog genijališkumą. Padariusi su autorium kontraktą, leidykla pradėjo knygą spausdinti.

Deja, leidėjo žmona, ponija *Doubleday*, perskaito *Sister Carrie* ir sušunka: Juk tai nemorališka, viskas per daug atvira; personažų pokalbiai pernuogi, padoriai draugijai neskaitytini, nepriimtini!

Skandalas!...

Taip, skandalas! Ponitė reikalavo savo vyrą sulaukyti knygos spausdinimą, bet Dreiseris, turėdamas savo rankose kontraktą, reikalavo spausdinti ir tiek! Kai knyga buvo gatava, leidykla sudėjo jos kopijas rūsin, tik ribotą skaičių palikdama tūliems knygų apžvalgininkams, kuriems išsiuntinėjo pats *Fr. Norris'as*. Iš viso šitos novelės buvo parduota tik apie 500 egzempliorių, o visi kiti pelėjo sandėlyj.

Tai buvo 1900 m. Dreiseris giliai jautė socialę neteisybę, buržuazijos veidmanybę ir hipokritizmą, jį taip slėgusi.

Ir tik praėjus desėtkui metų jis pasirodė su nauja novele, pavadinta *Jennie Gerhardt*. Apie tą laiką jau buvo pripažintos "pilietinės teisės" ir jo pirmajai novelei.

Po to jis neužilgo parašė dar tris apysakas: *The Financier*, *The Titan* ir *The Genius*. Paskui kūrė trumpas noveles, keletą scenos veikalų ir rašė visuomeniniais klausimais straipsnius.

1925 m. pasirodė jo pati stambiausia ir pasėkmingiausia apysaka, pavadinta *An American Tragedy*. Tai didžiulis apie 900 puslapių kūrinys, gilus ir tirštomis varšomis vaizduojąs Amerikos panoramą. Šis veikalas yra Dreiserio kūrinių pats didžiausias ir geriausias, ir jam lemta pasilikti literatūrinio šedevru.

IV.

"Visoje literatūros istorijoje jis bene yra blogiausias rašytojas, parašęs gerą novelę," komentavo *New York Tribune* dar 1921 metais, pirmiau negu Dreiseris parašė patį didžiausį veikalą. Jam mirus, tūli sako: "Jis buvo didžiulis rašytojas, nemokėjęs kaip rašyti..."

Beveik kiekvienai Dreiserio knygai pasirodžius, dilitantai kritikai tuojuo sakydavo: blogai parašyta, bet gera knyga. Arba: rašyba švaka, bet turinys puikus. Tačiau rimti kritikai į tai kitaip žiūrėjo: jiems rūpėjo pirmaisiai turinys ir pagal jį vertino rašytojo kūrybą.

Dreiserio rašyba nežiba blizgančiais žibučiais. Ji atrodo prėska, palša ir dažnai grubi. Jo stilius sunkokas,—ilgi sakiniai, nuobodūs paragrafai. Akyli kalbininkai, studijuodami Dreiserio rašybą, gramatikos paklaidų surandą daugiau, negu Balzako arba Dostojevskio amžininkai surasdavo anuodviejų vyrų raštus. Dreiseris pernelyg buvo linkęs prie smulkmenų. Jis paims tą ar kitą dalyką, rašys ir aprašys jį ligi smulkmenėlių; nepaliks, rodosi, savo kūrinį plyšelio nepadengęs jo žodžiu. Skaitytojas, sekdamas Dreiserio apysakos intriga, tarytum, ims ir paklys, pames žodžiuose fabulos giją ir niekad negalės jos surasti. Tačiau ima ir suranda; tik skaitytojas

privalo turėti kantrybės, eiti sykiu su rašytoju ir šis jį išves ten, kur reikia!

Kame gi, tad, kėri paslaptis, traukianti skaitytoją godžiai skaityti Dreiserio raštus? Jų gilumas. Dreiseris buvo apdovanotas tuo genijališkumu, kurį teturi tik retas rašytojas, sukūręs net ir daugelį veikalų. Kaip apdairus sociologas, jis gerai pažino kapitalistinę visuomenę su visomis blogybėmis, kurias ji gimdo. Kaip gabus ir gilus psychologas, jis puikiai pažino žmogų,—kapitalistinės visuomenės produktą,—su visomis jo silpnybėmis ir palinkimais eiti pavėjui, žygiuoti tais vingiais, nors jie būtų pragaistingi, kuriais vingiuodamas, pasiekia "viršūnes," "laimės čiukurį."

Dreiserio nuopelnas Amerikos (ir viso pasaulio) literatūrai ir kėri tame, kad jis pats pirmas pradėjo rašyti realistiškai, piešdamas gyvenimą tokiu, kokiū jis yra, plėsdamas veidmainystės kaukę nuo to, kas daugelio skaitoma dorybe ir pavyzdžiu. Dreiseris buvo realistas, pats pirmas toje srityje išvaręs gilią vagą, kuriai lemta ilgai pasilikti.

Kaip kitų žymių rašytojų, taip ir Dreiserio knyga, skaitytojas pradėjęs skaityti, nebenori padėti, iki jos nepabaigi skaitęs. Baigęs skaityti, asmuo priverstas apsisototi ir giliai pagalvoti. Rašytojo sukurtieji vaizdai ir personažai taip susigyvena su skaitytoju, kad jis ilgainiai, ilgai nuo jų negali atsiskirti. Tame ir kėri Dreiserio genijališkumas kaip rašytojo.

Tūli, paviršutiniški knygų kritikai per ilgą laiką nenorėjo Dreiseriui pripažinti net rašytojo vardo. Iš visų pusių jie svaidė rašytoją panikinanciais žodžiais. Tik rimti, gilesni literatūros žinovai tuojau pastebėjo Dreiserį vyrą, kuriam bus lemta literatūros pasaulyje vaidinti pirmaujančią rolę.

Vieta čia neleidžia padaryti kad ir trumpas bent keletas Dreiserio knygų apžvalgas. Pasitenkinsime paduodami trumpą "Amerikos Tragedijos" turinio atpasakojimą.

"Amerikos Tragedijoje" autorius aiškiai pravedė tą marksistinį principą, jog gyvenimo aplinkybės yra atsakingos už individualo išsivystimą. Visuomenė, pagrįsta klaidingais, kreivais principais, išauklėja individualus klaidingais ir kreivais.

Vyriausias "Amerikos Tragedijos" personažas yra *Clyde Griffiths* as, neturtingų tėvų vaikas. Jis atvyksta į vieną miestą New Yorko

valstijoje, kur gyvena jo turtingas dėdė, turįs rūbų siuvimo fabriką.

Jaunasis Griffiths'as gauna dėdės fabriko darbo. Užuoatėjus išvien su kitais darbininkais, gyvenus jų gyvenimu ir mintijus jų mintimis, Griffiths'as svaioja ką tai "aukštesnio." Argi jo dėdė ne fabriko savininkas? Argi jam nėra lemta vieną gražią dieną pasiekti dėdės poziciją? Jeigu taip, tai kodėl jam susidėti su kitais fabriko darbininkais? Jis privalas iš jų išsiskirti, nes jo laukia kas nors gražesnio.

Kad ir užimtas tomis mintimis, Clyde Griffiths'as, akstinamas žmogiškų polinkių, susidraugauja su fabriko dirbančia darbininke, Roberta, dailia, rimta mergina. Juodvieji ryšiai taip suartėja, kad vieną gražią dieną Roberta pasijaučia neščia.

Apie tą patį laiką Griffiths'o dėdės palociaus durys pradeda jam prasiverti ir jis susipažįsta su "aukštesnės klasės" žmonėmis; susipažįsta su vyrais ir moterimis,—su mergina, kuri jam patinka ir su kuria jis pernelyg trokšta tuoktis.

Viskas būtų dabar gerai, jo likimas laimingai išsispjėtų, jei ne Roberta! Kas su ja darįti? Kur ją padėti? Jei ne neštumas,—jis nusispjautų ir nueitų! Betgi Roberta neščia, kels skandalus, ards jam ramybę, neprileisdama kopti į "aukštesnę draugiją."

Susirūpinęs, susikrimtęs, Griffiths'as sugalvoja priemonę: išsivadina jis Robertą valtele pasiirstyti. Pasiekęs gilesnę ežero vietą, jis, tarytum atsitiktinai, kad pasiteisinti prieš savo sąžinę, merginą nuskandina.

Po tūlo laiko Griffiths'as policijos suimamas, teisiamas ir numerkiamas mirti.

Paviršutiniškam skaitytojui nelengva gal bus surasti, kame čia glūdi Amerikos tragedija? Jis matys tik Clyde Griffiths'o tragediją.

Amerikos tragedija čia glūdi tame, kad jos visuomeninė sistema veda Griffiths'us prie tokių tragedijų.

Mūsų sistemoj juk niekas neklausia, kaip patapai turtingu? Užtenka, kad esi turtingas, nors tavo turtas galėjo būti įgytas sukčiausiais būdais.

Turtui arba laimei pasiekti einama visokiais keliais: kitų žmonių apipilėsimais, apvogimais ir net nužudymais,—jei tik gali "apeiti" įstatymus. Juos apėjęs,—tu saugus, laimingas ir garbingas!

"Amerikos Tragediją" Dreiseris rašė pasiremdamas vienu tikru panašiu gyvenimo prietikiu: 1906 m. Herkimer miestelyj, New Yorko valstijoje, tūlas fabriko darbininkas, Chester Gillette, panašiai nužudė savo merginą, kuri buvo neščia. Už tai jis buvo suimtas, teistas ir nusmerktas mirti. Dreiseris, matyt, pasikniso po teismo rekordus ir pasiėmė tą įvykį savo apysakai lyg ir siužetu.

Kai "Amerikos Tragedija" pasirodė, Hollywoodo Paramount filmų kompanija nupirko nuo Dreiserio teisę apysakai nufilmuoti. Kokiu nusistebėjimu rašytojas buvo nustelbtas, kai jis pamatė filmą: ji buvo taip "supopuliarizuota," kad pats knygos autorius vargiai tegalėjo jos turinį pažinti. Patys svarbiausieji apysakos dėsnių, — visuomeninius santykius liečią bruožai — buvo apleisti ir paimta tik "hollywoodiška" medžiaga! Dreiseris skundė filmų kompaniją, reikalaujamas teismo sulaukti filmos rodomą, bet nieko iš to neišėjo.

Praeinant pro tai, norisi priminti dar vienas prietikis, susijęs su "Amerikos Tragedijos" nufilmavimu. Tūli žmonės mano, būk Hollywoodo filmų korporacijos gali, jei tik nori, bet kokį veikalą nufilmuoti ir paleisti apyvarton. Klaida! Hollywoodo sėdi filmų cenzorius ir jo tartas žodis neretai yra svaresnis, kaip pačios filmų korporacijos.

1925-1926 metais tuo cenzorium, vadinamu direktoriumi, buvo *Will Hays*, pernelyg konservatyvus, jei ne reakcinis, asmuo, kurį tūli vadino "filmų diktatorium."

Paramount mojosi Dreiserio veikalą nufilmuoti tuojau, jam pasirodžius, bet p. Hays priešinosi, reikalaujamas palūkėti. Laukta net iki 1930 m. — ištisi penkeri metai.

Tuomet Amerikoje lankėsi žymus Tarybų Sąjungos filmų direktorius *Sergiejus Eisenstein'as* ir jam Paramount pavedė "Amerikos Tragedijai" scenarijų pagaminti.

Eisensteinas sėdosi ir keletu savaitių bėgy parašė filmui scenarijų, ištikimą apysakai, sumanantį svarbiausius socialinius motyvus, privedusius Clyde Griffiths'ą prie tragedijos.

Pats Dreiseris ir žymūs filmų kritikai, skaitę scenarijų, džiaugėsi, sakydami, jog veikalas bus tikrai geras, tiesiog kino šedevras. Bet Paramounto viešpačiai Eisensteino scenarijų atmetė, sakydami, kad jis perilgas ir, antra: Jungt. Valstijų vyriausybės nariai esą prie-

šingi matyti amerikine filmą gamintą pagal sovietinio filmų direktoriaus siūlymus!

Tuomet apysaka buvo pavesta amerikiečiams direktoriams ir pagal jų komandą ji buvo, tyčia ar ne, sužalota.

"Amerikos Tragedija" buvo sudramatizuota ir statyta viename New Yorko teatrų, kur ji turėjo gražaus pasisekimo.

V.

Dreiseris stebėjo pasaulį abiem akimi ir jis gyveno pilnu gyvenimu. Dėl to jis negalėjo tenkintis tik grožinės literatūros kūrimu. Turime atsiminti, kad pirmoji 20-tojo amžiaus pusė, kurioje Dreiseris gyveno ir veikė, didžiuliais įvykiais buvo tokia turtinga, kuriai lygios nėra buvę žmonijos istorijoje.

Rašytojas ne tik rašė apysakas; jis rašė ir publicistinius straipsnius ir knygas. Daugiau: jis važinėjo po miestus, sakdamas kalbas. Kiekviename didesniame žmonių sąjudyje matė Dreiserį.

Buvo atsitikimų, kai rašytojas išgyveno apygių krizių. Prieš arti 20 metų jaunesnįjį komunistinio nusiteikimo Amerikos rašytojai buvo dikčiai susirūpinę tuo faktu, kad pasak tūlų, Dreiseris buvo pasireiškusių anti-semitizmo tendencijų. Buvo siūnčiamos specialės atstovybės pas rašytoją su juo tartis, aiškintis, padėti jam išsilaikyti lygyvoryje. Pastangos nenuėjo perniek: rašytojas padarė viešą tuo reikalu pareiškimą ir visas išsitiesino.

Ne sykį savo visuomeninėse pažīturose Dreiseris buvo "susvyravęs," tačiau, nepaisant to ar kito klaidingo pakrypimo, jis žinojo vieną tiesą: ginti darbo žmonių interesus, kovoti prieš privilegijuotą klasę, prieš turčius ir visas neteisybes, išplaukiančias iš kapitalistinės santvarkos. Jis tą santvarką kritikavo be atvangos, nors iš pradžių ne visuomet jis galėjo parodyti aiškų kelią, kuriuo eidami, dirbantieji galėtų sukurti naują, gražesnę, beklasinę buitį. Tajį kelią jis galutinai tesurado tik vėlesniaisiais laikais.

"Kur tik darbininkai kovojo priešpaudą," rašė Wm. Z. Fosteris, atžymėdamas Dreiserio mirtį, "ten jie pasitikėjo Dreiserio pagalba. Ar tai buvo Mooney ar Billings'as, besisaukiant iš Kalifornijos kalėjimo, Scottsboro berniukai, kovoją prieš legalį lyną Alabamoje, ar Kentucky valstijos mainie-

riai, streikuoją prieš viduramžių tironijos sąlygas, galingas Dreiserio balsas, tartas už juos, visuomet buvo girdimas.”*

Kiek gi kitų panašių rašytojų Amerika turėjo ar tebeturi?!

Dreiseris kadaise buvo nuvykęs Tarybų Sąjungon ir ten siekėsi susipažinti su socialistinio pasaulio žmonių gyvenimu. Grįžęs, jis 1928 metais parašė knygą *Dreiser Looks at Russia*. Ispūdžių knyga, bet su jos pagalba rašytojui pavyko šiek tiek prasklaidyti debesius nelemto prietarčių ir šmeižtų miglų, paskleistų mūsų šalį apie tajį kraštą.

Iškilus antrajam pasauliniam karui, rašytojas aklai sekė jo eigą ir ypačiai komunistinį judėjimą, tiek daug prisidėjusį prie fašistinės ašies valstybių sumuimo. Ir šiuo laikotarpiu, kaip nurodo Fosteris, rašytojas „patapo politiniu mastytoju, suprantančiu pagrindines šitų neteisėbių priežastis, taipgi jom pašalinti vaistus.”

Karui dar nesibaigus, Dreiseris parašė Komunistų Partijai ilgoką laišką, prašantį ji priimti jos eilėsną.

Savo laišką rašytojas baigė:

„Išitikėjimas žmogaus didumu ir pagarba visuomet buvo vyraujančiu mano gyvenimo ir darbo principu. Mano gyvenimo ir darbo logikos principas, tuo būdu, veda mane prie įstojimo į Komunistų Partiją.”**

Dar 1938 m. Dreiseris dalyvavo Tarptautinėje Rašytojų Konferencijoje Paryžiuje, kuriai jis pirmininkavo. Kalbėdamas apie Ameriką, rašytojas šitaip ją apibūdino:

„Amerikoje kadaise įvyko karas vergijai panaikinti. Po šito karo tuojau sekė agresyvingiausias ir realistiškiausias komercinis pakilimas (išsiplėtojimas), kokį pasaulis kada nors yra matęs. Mes perėjome nuo juodųjų vergijos į baltų darbininkų vergiją. Nuo 1865 iki 1896 m. visos mūsų didžiosios korporacijos bei kompanijos buvo įkurtos. Mūsų aliejaus kompanijos, mūsų mėsos apdirbimo kompanijos, mūsų pieno kompanijos, mūsų geležinkeliai, taipgi jų bankai ir jųjų advokatai taip prisilgė dirbančiąją liaudį, kad tikrumoje tas viskas buvo visu-

meninių pakaitų akstintoju arba auklėtoju...”*

Rašydamas Dreiseriui nekrologą, žymusis Francijos poetas ir kovotojas, *Louis Aragon*, šitaip trumpai rašytoją apibūdina.

„Theodoras Dreiseris buvo pasirinkęs šviesos kelią ir partiją.”

VI.

Skaitytojo žiniai čia paduodamas pilnas Dreiserio veikalų sąrašas ir metai, kuriais kiekvienas veikalas buvo išleistas:

“Sister Carrie,” 1900; “Jennie Gebhardt,” 1911; “The Financier,” 1912; “A Traveler at Forty,” an autobiography, 1913; “The Titan,” 1914; “The Genius,” 1915; “Plays of the Natural and Supernatural,” 1916; “A Hoosier Holiday,” 1916; “Free and Other Stories,” 1918; “Twelve Men,” 1919; “Hey Ruba-Dub-Dub, a Book of Essays and Philosophy,” 1920; “A Book about Myself,” 1922; “The Color of a Great City,” 1923; “An American Tragedy,” 1925; “Moods,” 1926; “Chains,” 1927; “Dreiser Looks at Russia,” 1928; “A Gallery of Women,” 1929; “My City,” 1929; “Epitaph,” 1930; “Fine Furniture,” 1930; “Dawn,” 1931; “Tragic America,” 1932; “Moods, Philosophic and Emotional, Cadenced and Declaimed,” 1935; “Thoreau,” 1939, and “America Is Worth Saving,” 1941 metais.

Prieš pat savo mirtį Dreiseris parašė dar dvi apysakas: “The Bulwark” ir “The Stoic.” Pastaroji yra tęsinys jo pirmųjų dviejų veikalų: “The Financier” ir “The Titan.” Prieš 30 metų, jis buvo pasimojęs parašyti trilogiją, bet tuomet teparašė tik dvi; trečią baigė prieš pat savo sauleleidį.

Tūlos Dreiserio knygos išverstos į daugybę kitų kalbų,—“Amerikos Tragedija” buvo išversta ir išleista Lietuvoj dar prieš karą.

Tarybų Sąjungos žmonės nepaprastai labai mėgo Dreiserį. “Dreiserio darbai,” rašo tarybinis rašytojas Simonas Dreidenas, “buvo spausdinti ir perspausdinti Tarybų Sąjungoje dideliais egz. skaičiais.” Mėgiamiausia ten Dreiserio apysaka, aišku, buvo “Amerikos Tragedija,” kurią Tarybų Sąjungos dramaturgai sudramatizavo ir kuri buvo vaidinta Maskvos, Leningrado ir Ukrainos teatruose.

*“The Worker,” 1945 m. gruodžio mėn. 30 d.

**Ištisas Dreiserio laiškas telpa š. m. Vilnės kalendoriuje.

*“New Masses” 1946 m. sausio 29 d.

Tarybų Sąjungos mokyklose, kur dėstoma Vakarų literatūra, Dreiserio raštai užima ne paskutinę vietą. Kai rašytojas mirė, Maskvoje, Leningrade ir kituose miestuose buvo ruošiamos specialės sueigos, kuriose aiškinta Dreiserio gyvenimas, jo darbai, jo nuopelnai pasaulinei kultūrai.

VII.

Kadangi Dreiseris visuomet stovėjo dirbančiųjų pusėje, gindamas jų reikalus, tai "aukštesnėse sferose" jis niekad nebuvo šiltai priimtas ir pagerbtas, kaip tūli jo amžininkai. Šaltai apie jį ir jo darbus atsiliepdavo stambioji spauda, ignoravo arba siekėsi ignoruoti jį ir kitos įstaigos.

Kodėl 1930 metais Nobelio dovana už literatūrą buvo suteikta Sinclair Lewis'ui, o ne Dreiseriui? Argi ne kiekvienam aišku, jog Dreiseris buvo kur kas didesnio masto rašytojas už pirmąjį? Atsakyti galima taip pat klausimu: Kodėl Nobelio dovana niekad nebuvo suteikta Maksimui Gorkiui, Tarybų Sąjungos literatūros gigantui?

Pats Sinclair Lewis'as pareiškė Stockholme, kad Dreiseris užsitarnavo būti Nobelio laureatu.

Tarp šitų dviejų rašytojų, tenka pastebėti, santykiai niekad nebuvo šilti, o vieną kartą tarp juodviejų įvyko visai nemalonus prietyskis. Tai buvo 1931 m. Metropolitan'o klube, New Yorke, įvyko priimtuvės tuomet besilankančiam rusų rašytojui, Borisui Pilniakui, kuriosna atvyko ir abu rašytojai. Kai Lewis'as buvo pakviestas tarti keletą žodžių, tai jis, atsisostojęs tokią giesmelę užgiedojo: Atsisakau ką nors kalbėti pobūviui, kuriame dalyvauja asmuo, pavogęs iš mano žmonos knygos apie Rusiją 2,000 žodžių.

Kaltinamas mestas Dreiseriui, kuris būk supliagiriovo iš Dorothy Thompson'utės knygos keletą skyrių. Tai visi ten buvusieji žinojo ir ne kaip jautėsi. Kiekvienam, tačiau, atrodė Lewis'o kaltinimas bedugniniu: "Amerikos Tragedijos" autorius pliagiruos vidutiniokės žurnalistas raštus?! Atrodė nei du nei vienas. Bet Dreiseris ramiai sėdėjo ir kantriai tylėjo.

Kai svečiai pakilo nuo stalų ir ėmė skirstytis, šnekučiuodamiesi, Dreiseris pasigavo Lewis'ą ir, po keleto aštrių argumentų, jam drožė per veidą. Tuomi incidentas ir baigėsi, nors komercinė spauda dėl to sukėlė nemažą skandalą.

Pats būvęs laikraštinku, Dreiseris puikiai pažino stambiosios spaudos tikslus ir etiką. Ji giria tik tai, sakydavo jis, kas naudinga samdytojams. Toji taisyklė neleisdžia tai spaudai girti ir ginti priešiną pusę. Panašiai, atsi-mename, rašė ir kitas žymus Amerikos rašytojas, Dreiserio amžininkas, Upton Sinclair, paaukodamas tam reikalui specialę knygą, pavadintą *Brass Check*. Panašios nuomonės buvo ir prieš 30 metų miręs pažangus rašytojas *Jack London's*.

Dar 1927 m. Dreiseris, jau tuomet pripažintas pasaulinio masto rašytoju, sakė:

"Per 40 metų toji spauda apie mane melavo; dabar ji mane ignoruoja."

Tais pačiais metais jis "Daily Workerio" korespondentui dėstė:

"Pabandyk, jei nori, gauti palankų pasakymą ar bet kokį pasakymą apie bet kokį nekaltą darbininkų siekimąsi New Yorko *Timese* bei *Tribunoj*, bet kokiame Philadelphijos laikraštyje, bet kokiame Pittsburgho ar Chicagos, Kansas City ar Los Angeles ar San Francisco ar Portlando ar Seattlės laikraštyje. Aš bandžiau. Šitos korporacijų utėlės yra vienos minties ir vieno kišeniaus. Spaudos laisvė joms reiškia laisvę girti darbus ir siekimus amerikinių ir tarptautinių korporacijų... Jei amerikiečiai žinotų, kaip toli mes nuėjome linkui mūsų demokratijos sugniuždymo, jie sukiltų pyktyje tuoju ir kovotų už savo brangią nuosavybę. Bet milijonai to nežino, kadangi vieninteliai žinių šaltiniai, kuriuos jie turi, tyčia atsisako jiems tai pasakyti."*

Ar nuostabu, kad Dreiseriui mirus, toji pati spauda taip šykščiai ir nepalankiai apie jį rašė?

VIII.

Per metų eilę prieš mirtį Dreiseris gyveno Hollywoode. Prie mirties patalo buvo jo žmona Elena. Rašytojo palaikai palaidoti *Forest Lawn* kapinėse Los Angeles mieste. Karsto nešėjais buvo rašytojo draugai, tarp jų—garsusis filmų aktorius *Charles Chaplin*. Eulogiją pasakė dramaturgas-rašytojas John Howard Lawson.

(Pabaiga ant 35 pusl.)

*"The Worker," 1946 m. sausio 6 d.

KOMUNISTŲ PARTIJOS ATSISTATYMAS

V. T.

Per keturioliką mėnesių 1944-1945 metais įvyko dvi žymios atmainos komunistiniame judėjime Jungtinėse Valstijose.

Komunistų suvažiavime 1944 m. gegužėje, vadovaujant Earlui Browderiui, buvo panaikiinta Komunistų Partija, o jos vietoj įsteigta Politinė Komunistų Sąjunga, kaip švietimo draugija. Per eilę metų būdamas Komunistų Partijos galvinyje, Browderis paruošė sau gana papėdininkų, kad galėjo formaliai pasukt komunistinę organizaciją atgal, beveik iki demokratų ir republikonų partijų lygio. Jis išvystė teoriją, kad darbo žmonės galį faktinai viską laimėt per šias dvi kapitalistines partijas.

Po Komunistų Partijos uždarymo, Browderis juo drąsiau šaukė komunistinius žmones bendradarbiaut su stambiuoju kapitalu. Bet jis neįtikino didžiosios partijiečių daugumos. Jie pasijuto nublokštais nuo klasių kovos kelio, bet vengė sukilimo ir stengėsi išlaikyti organizacijos vienybę.

Duclos Straipsnis ir Diskusijos

William Z. Fosteris nesutiko su Browderio politika, bet browderinė centro vadų dauguma nedavė Fosteriui balso.

Po keleto mėnesių, Francijos Komunistų Partijos sekretorius Jacques Duclos partijinėje savo spaudoje išstojo su kritika prieš Browderio poziciją. Duclos straipsnis persimetė per vandenyną, ir Browderis jau neįstengė sulaukyti jo nuo komunistinės amerikiečių spaudos. Iš to išsivystė diskusijos Daily Workeryje ir kituose komunistų laikraščiuose. Tai buvo įvadas į visuotiną Politinės Komunistų Sąjungos suvažiavimą.

Komunistų Partijos Atsteigimas

Tas suvažiavimas vienbalsiai pasmerkė Browderio politiką, atgaivino Komunistų Partiją ir priėmė naują konstituciją 1945 m. liepos 28 d.

Su karo pabaiga dalykai pasisuko visai skirtingai, negu Browderis spėjo, pareiškė Fosteris dabartinis Partijos sekretoriato vad, kalbėdamas Nacionaliaame Komunistų

Partijos Komiteto susirinkime, įvykusiame 1945 m. lapkričio 16-18 d.

Browderis pranašavo tokį pokarinį pasaulį, kuriame marksizmo-leninizmo principai neturės jokios vertės. Ūmai atjaunėjęs ir pažangiu tapęs kapitalizmas, pasak Browderio, lengvai bendradarbiaus taikoje ir sutartinėje su socialistine pasaulio dalimi (Sovietų Sąjunga), kad greitai būtų užgdytos karo žaizdos. Imperializmas pats faktinai pasinaikinsias, ir didžiosios kapitalistinės valstybės pačios automatiškai ir sistematiškai eisiančios išlaisvinti kolonijų ir pusiau-kolonijų tautas.

Ypatingai Jungtinės Valstijos, veikdamos vadovybėje pažangiosios buržuazijos, 'išmintingai' žiūrincios tikrų klasių savo reikalu,' sakė Browderis, pradės išvystyti pramonę atsilikusiuose pasaulio kraštuose; tatau atnės gerovė ir demokratiją tų kraštų tautomis, ir sykiu labai pakels gerovę visiem Amerikos žmonėm. Browderis tikėjo, kad mūsų šalyje viešpataus plati tautinė vienybė, apimanti ir lemiamuosius finansinio kapitalo sluoksnius, o tos vienybės rėmuose, girdi, kapitalistai ir darbininkai sutartinai bendradarbiaus, kad galėtų pagerinti daugomenei gyvenimą ir sustiprint visą šalies ūkį.

Bet nė vienas iš tų dalykų neįvyksta. Pasaulinė kapitalizmo sistema, matomai, atsidūrė daug giliau bendrajame savo krizyje, negu Browderis įsivaizdavo. Rimtos ekonominės ir politinės kovos išsivysto daugelyje sričių. Apieptol nemiręs imperializmas nuodingai rodo savo gyvybę. Jungtinės Valstijos ir Anglija darbuojasi, kad ekonominiu spaudimu ir ginklais sutriuškintų plačiausius koloninių tautų judėjimus dėl laisvės Tolimuose Rytuose. Ir vos tik pasibaigė karas su Japonija, kai Amerikos ir Anglijos valdžios tyčia griežtai įveržė santykius su Sovietų Sąjunga, o tame įveržime jau yra karo pavojus.

Ypač Jungtinės Valstijos nevaiddina pasaulinio geradario vaidmens, kurį pranašavo Browderis. Didieji šios šalies trustai ir

monopolijos nesistengia išvystyti pasaulinę taiką ir demokratiją per Jungtines Tautas; jie su Trumano valdžia prysakyje stumia šalin Jungtinių Tautų organizaciją ir seka tokia politika, kad galėtų įvesti imperialistinę Amerikos viešpatavimą pasauliui. Tokią agresingą imperialistinę politiką mato me visur—Balkanuose, Palestinoje ir Toluose Rytuose, Vokietijoje ir Japonijoje; ją mato me ir begėdiškame grumoje atominėmis bombomis. O širdis amerikinių imperialistinių pasimojimų yra pavojingoji poli-

WM. Z. FOSTER

tika, kuri reikalauja 'kietai elgtis' su Sovietų Sąjunga. Jei anglų-amerikonų valstybės, galų gale, bus priverstos atidengt atominės bombos sekretą Sovietų Sąjungai, tai tik todėl, kad jos supras, jog Sovietai jau turi atom-bombą arba greitai ją turės.

Pastarajame Partijos nacionaliame suvažiavime Browderis pasakė keisčiausią nesamone, kad 'Amerikos politika stengiasi įvykdyt Chinijos vienybę ir demokratiją', o San Francisco konferencijos išvakarėje jis tvirtino, kad Amerikoje, girdi, nėra jokios svarbios buržuazijos dalies, kuri siektų imperialistinių tikslų.

Naminė Browderio Linija

Browderio linija dėlei užsieninės politikos yra lygiai bergždžia, kaip ir jo obalsiai dėlei pokarinės padėties pačiose Jungtinėse Valstijose. Pažiūrėkime į atbūndančius diždulius, kovingus darbininkų judėjimus dėl

algų; pažvelgkime, kaip aštriai tam priešinasį samdytojai ir reakciniai jų pastumdėliai kongrese, o pamatysime kokią kvailybę buvo Browderio siūlymas pasizadėt nestreikuoti ir po karo, kokia nesąmonė buvo jo teorijos, kad samdytojai savanoriai padvigubinsią tikrąsias darbininkų algas ir kad bendradarbiavimas tarp kapitalistų ir darbininkų būsią toks sklandus, jog faktinai pranyksianti klasių kova.

Browderis išvystė buržuazinę svajonę, kad Amerikos kapitalistų klasė su angliais, kaip mažesniaisiais partneriais, girdi, atves pasaulį į naują taikos, laisvės ir gerovės gadyne, ir tai būsią toks pasaulis, kad darbininkai turėsią atmet bet kokią mintį apie socializmą. Bet ta jo svajonė sutiško į aštrias ir kietas tikrovės uolas.

Nagrinėjant pasaulinę padėtį ir vedant žmones progreso keliu, marksizmas-leninizmas triumfališkai laimėjo prieš browderizmą, kaip kad jis pirmiau nugalėjo Bernsteinų, Legienų, Gompersų ir Lovestonų revizionizmą (marksizmo perdirbinėjimą). O Browderis patarė mums 'mest šalin senąsias markistines knygas ir formulas.'

Komunistų Partija, atstatydama savo politiką marksizmo-leninizmo pagrindais, vėl atsistojo į liniją su tikrosiomis ekonominėmis ir politinėmis sąlygomis. Jinai rymo ant tvirtų išvadų, jog kapitalistinė santvarka neveda pirmyn, bet pati smunka ir genda; kad imperializmas nėra miręs, bet dar labai gyvas, kad klasių kova tebėra lemiamasis veiksnys kapitalistinėje visuomenėje ir kad būtina reikia turėti stiprią Komunistų Partiją, kuri vadovautų masių kovai. Partija aiškiai supranta, kad jeigu stambiajai buržuazijai, ypač Jungtinių Valstijų buržuazijai, būtų duota valia, kaip kad Browderis siūlė, tai buržuazija tikrai vėl įmestų pasaulį į ekonominę suirutę, fašizmą ir karą.

Komunistų Partija taip pat supranta, kad jeigu norime pasiekti ilgą, patvarios ir demokratinės taikos, tai demokratinės jėgos mūsų šalyje ir pasaulyje turi pačios rūpintis, kad būtų įvykdytos pagrindinės tarptautinio bendradarbiavimo programos, kurias priėmė Maskvos, Teherano, Jaltos ir San Francisco konferencijos.

Mes turime sistematiškai ir su visomis šaknimis išrauti visus Browderio revizio-

nizmo palaikus, o tuo pačiu laiku stovėti sargyboje prieš pakylančias kairiojo sektantizmo sroves. Tik tuo keliu eidami, mes galime suteikti Komunistų Partijai aiškia politiką, pasiryžusią dviasia, vieningą vadovybę ir didesnę masinę jėgą, kuri yra būtina reikalinga, kad Partija galėtų pilnai suvaidinti savo vaidmenį didžiausiuose uždaviniuose, kurie stovi mums priekyje šioje šalyje ir pasaulyje.

Nacionalis Komunistų Partijos Komiteto susirinkimas vienbalsiai užgynė Fosterio pareiškimą.

E. Dennis Raportas ir Pasiūlymai

Kitas Kom. Partijos Nacionalės Tarybos narys, Eugene Dennis davė platesnį pranešimą apie tarptautinius santykius, apie naminę Trumano valdžios politiką ir darbininkų judėjimą Jungtinėse Valstijose. Dennis padarė ir tam tikrus pasiūlymus. Jisai sakė:

Amerika ir Anglija nevykdo Potsdamo-Berlyno sutarties—nesistengia panaikinti fašizmo vakarinėje Vokietijos pusėje, užimtoje amerikėnų ir anglų; neardo I. G. Farben ir kitų Vokietijos trustų. Generolas MacArthur neinaikina fašistinių lizdų Japonijos pramonėje ir laiko fašistus japonų valdžioje. Stambusis Amerikos kapitalas nesutrauko ryšių su tarptautiniais vokiečių ir japonų trustais-kartelais.

Trumano valdžia, remdama Chiang Kai-sheko diktatūrą kariniai ir piniginiai ir diriguodama jo politiką, siekia paversti Chiniją Jungtinių Valstijų tvirtove grumoti Sovietų Sąjungai. Dabartinė Amerikos valdžia nenori stiprios nepriklausomos, pažangios, demokratinės Chinijos. Ji nori naudoti Chiniją kaip savo pastumdėlį prieš Sovietus.

Jungtinės Valstijos ir Anglija kišasi į Balkanų ir vidurinės Europos rinkimus ir kitus vidujinius reikalus, stengiasi pakreipti juos prieš Sovietų Sąjungą. Washingtono valdžia įsikišo į prezidento rinkimus Brazilijoje prieš demokratijos jėgas ir padėjo įvykdyti karinį perversmą bent vieno krašto valdžioje Pietinėje Amerikoje.

Anglai-holandai puola Indonezijos žmones, reikalaujančius tautinės laisvės; Francijos imperialistai slopina tautinį Indo-Chinos judėjimą.

Socialdemokratų Anglijos valdovai Attlee ir Bevin ir toki Francijos socialistai kaip Blumas perša vakarinių valstybių bloką prieš Sovietų Sąjungą.

Tuo tarpu Washingtone skamba naujas obalsis, kad dabar turės būti "AMERIKINIS ŠIMTMEČIS," reiskia, Jungtinių Valstijų viešpatavimas pasaulyje.

Aštrėja varžytinės tarp Amerikos ir Anglijos, bet vienu punktu jodvi veikia visai sutartinai—prieš Sovietų Sąjungą. Anglų ir amerikėnų atstovai Jungtinių Tautų Organizacijoje buria visas galimas tautas ir tautes, kad atmestų sovietinius pasiūlymus.

Trumanas reikalauja įvesti verstingą karinį jaunų vyrų lavinimą. Jungtinės Valstijos laiko Atlanto ir Pacifiko Vandenynuose milžiniškus laivynus (visuomet gatavai paruoštus karo veiksmams, kaip pranešė laivyno sekretorius Forrestal).

Trumano valdžia kartu su Anglija slepia atominės bombos sekretą, kaip nuolatinį grumojimą ir prievartos įrankį prieš Sovietų Sąjungą.

Tie užsieninės politikos reiškiniai sudaužo į dulkes Browderio teoriją, būk Amerika ir Anglija maloniai bendradarbiaus su Sovietų Sąjunga ir nesvajos sunaikinti tą socializmo valstybę, kaip tęsė Dennis.

Naminė Trumano Politika

Naminėje politikoje prezidentas Trumanas vis aiškiau pasiduoda republikonams Taftams, Hooveriams, Vandenbergams, reakciniais demokratams senatoriams ir kongresmanams iš pietinių valstijų, pareiškė Dennis. Sykiu Trumanas daro nuolaidą po nuolaidos Fordams, DuPontams ir kitiems trustininkams.

Trumanas pasiūlė išleisti įstatymą streikams "šaldyti," streiko teisei aprėžti. (Tuom pasidrašinė, reakciniai kongresmanai priėmė dar aršesnį Case'o bilių prieš streikus ir uni-jas.)

Kongresas dovanuoja trustams bilionus dolerių takų ir pasižadėjo iš valstybės išdo primokėti tiem fabrikantam, kurie mažiau pelno gaus, negu pirmkariniais metais. Turėdami tokių pelnų užtikrinimus, fabrikantai veda sėdėjimo streikus prieš darbininkus; atmeta reikalavimus pridėti darbininkams algos, kad atitiktų gyvenimo pabrangimą ir karinį uždarbio lygį. Žymėtina, jog sustabdžius kari-

nus darbus, darbininkų algos nukrito apie 40 nuosimčių žemyn.

Rimti apskaičiavimai rodo, kad trustų ir monopolinių biznių pelnai 1946 metais pakils bent 7 bilionais dolerių aukščiau. Tačiau jiems dar negana. Už būsimus algų priedus darbininkams fabrikantai reikalauja, kad valdžia pabrangintų jų dirbinius (ir prez. Trumanas jau gamina "taisyklę" dirbinių kainoms pakelti).

Ši istorinė darbininkų streikų banga, beje, iškelia aiškėn ir augančią darbininkų vienybę. Amerikos Darbo Federacijos unijistai bendradarbiavo su CIO streikieriais, o CIO unijistai su federaciniais streikieriais New Yorke, Milwaukee, Kalifornijoje, Chicagoje, Stamforde, Conn., ir įvairiose kitose srityse.

Bedarbių Klausimas

Šiuo laikotarpiu Jungtinėse Valstijose yra apie 4,000,000 bedarbių, o negrų proporcionaliai daugiausia. Valdiški skaitmenys rodo, jog iki pavasario šiemet susidarys 8 milijonai bedarbių.

Trumanas pakartojo velionio prezidento Roosevelto obsaj—60 milijonų darbų amerikiečiams, užtikrint darbų visiems norintiems ir galintiems dirbti žmonėms. Bet Trumanas nedarė spaudimo kongresui, kad užtikrintų darbų valdiniuose projektuose tiems, kurie neraz užsiėmimo privačioje pramonėje.

(Taigi reakcininkai kongrese, republikonai ir demokratai pasmaugė sumanymą dēlei darbų visiems; ažuot to, jie davė tik tuščių žodžių, jog valdžia, girdi, "dės pastangas, kad kuo daugiausiai žmonių gautų darbo.")

Trumanas siūlė visuomet palaikyti teisingo darban samdymo įstaigą—FEPC, kad darbininkai nebūtų skirstomi pagal jų tautybę, odos spalvą ar tautybę. Demokratai senatoriai iš lynčiškų pietinių valstijų beveik ištisą mėnesį kėlė ermyderį-filibusterį prieš tą sumanymą, sustabdydami visą senato veiklą. Prez. Trumanas nepanaudojo savo įtakos, nepastiprino padoresnių senatorių, kurie rėmė teisingos samdos pasiūlymą. Taip FEPC įstaiga ir tapo sumušta.

Browderis pranašavo, kad fabrikantai laisva valia didinsią darbininkams algas ir eisią demokratijos keliais. Bet Browderio filosofija naminiais klausimais pasirodė tokiu pat

bankrutu, kaip ir jo svajonės apie saldžius tarptautinius santykius, sakė Dennis.

Dennis priminė fašistinio ūpo augimą Jungtinių Valstijų kongrese ir jo plėtimą už kongreso sienų. Jis nurodė, kad trustiniai kapitalistai stengiasi plačiau išvystyti fašistines grupes ir kuria fašistines karo veteranų organizacijas—prieš streikus, prieš darbo unijas, prieš "raudonuosius," prieš žydus ir negrus. Į panašų judėjimą fabrikantai stengiasi įtraukti ir farmerius.

Dennis pareiškė, jog reikia minios aiškinčių, kad tikrai socializmas, galų gale, teigiamai išspręs darbininkų gyvenimo klausimus, nors Amerikos žmonės dar nepribrendę socializmui. Tačiau jau didoko pritarimo randa darbininkuose nuomonė, kad reikėtų nacionalizuoti—į valstybės nuosavybę perimt bankus, apdraudos kompanijas, geležinkelius, kasyklas ir visuomenės aptarnavimo įmones.

1946 m. Rinkimai

Pernai rudens miestiniuose rinkimuose komunistų ir darbiečių kandidatai turėjo žymių laimėjimų New Yorke, Clevelande, Detroitė, Pittsburgho apylinkėse ir kai kur kitur.

Kongresiniams, valstijiniams ir miestiniams rinkimams 1946 m. rudenį reikia sudaryti planą, laisvas, laikinas politines darbiečių ir kitų demokratinų jėgų sąjungas, kaip sakė Dennis. Yra daug pritarimo steigimui trečiosios visafališkos darbininkiškai-demokratinės partijos. Gal būtų galima tokią partiją įkurti pirm 1948 m. prezidentinių rinkimų. Tačiau turime atsargiai elgtis ir vengti pergreitų, neapgalvotų organizacinių žingsnių. Reikia pirma įtikinti daugumą darbininkų ir progresyvo judėjimo narių, kad galima būtų patraukti juos į trečiąją partiją.

Nežiūrint, koks išsivystytų bendras, savarankiškas politinis darbo žmonių veikimas, kurį Komunistų Partija remis visais galimais būdais, tačiau, reikės kai kur statyti komunistų kandidatus į kongresą ir į valstijų seimelius. Turės būti parinkti keli toki apskričiai, kur komunistų kandidatai galėtų laimėti arba stambų skaičių balsų gauti.

Kai kur teks paremti rinkimuose ir Trumano kandidatus, kad kraštutiniai reakcininkai nelaimėtų.

Reikės vesti nuolatinę kovą prieš browderizmą-revizionizmą, prieš jo užkrėstą aptingimą

mā ir biurokratizma, kaip siūlė Dennis. Bet turės būti kovojama ir prieš "kairumo" pavojus, prieš karštagalvį žaidimą streikais ir prieš kitus "extra-kairumus."

(Kas liečia patį Browderį, tai jis jau pašalintas iš Komunistų Partijos.)

Obalsiai

Dennis, tarp kitko, pasiūlė tokius obalsius: "Sulaikyt Amerikos imperializmo traukimą linkui trečiojo pasaulinio karo! Atšaukt Amerikos kariuomenę iš Chinijos ir Filipinų! Sustiprint Amerikos-Sovietų-Anglijos santarvę pasaulinei taikai išlaikyti! Remt nepriklausomybės judėjimus Indonezijoje ir kituose koloniniuose kraštuose! Atmest verstina karinį

amerikiečių lavinimą! Pervest atominę bombą į Trijų didžiųjų talkininkų kontrolę! Pažabot trustus; Užtikrint darbus 60 milijonų amerikiečių! Telkt fermerius ir veteranus į bendrą veikimą su darbininkais dėlei visų jų reikalų!

"Sumobilizuot visas partijines jėgas ekonominėms ir politinėms kovoms už darbininkų reikalus! Sustiprint komunistinį judėjimą politiniai ir organizaciniai, kad Amerikos Komunistų Partija galėtų tinkamai ir su garbe atlikti savo pareigas, kaip prysakinis darbininkų klasės būrys!"

Taigi Fosterio ir Denniso pareiškimai yra laikomi partijine komunistų linija minimais klausimais.

Mūs Laisvės Siekis

Kas tau, jei ašen nusiminęs?
Kas tau, jei ašen pavertiui?
Gyvenk tu sau, kaip ir gyvenęs,
Plasnok sparnais minčių lakių.

Anuomet ėjom vieną kelią,
Draugai mes buvom—aš ir tu;
Ir ateitį svajotą siekė,
Tik siekt nevyko mums kartu.

Prie kryžkelės turėjom skirtis.
Ir laimę tu sau suradai,
O aš—dar vis einu tą kelią,
Kurį svajojome kada...

Svajojom laimę bendrą, plačią,
Žinojom—siekti ji sunki,
Bet siekti buvom pasiryžę,
Visi ten žmonės—laimingi.

Žinojom—laimę tą pasieksim,
Ne aš ir tu,—ne du ir trys,
Bet darbo minios—milijonai,
Kaip koks didysis sukury.

Vienutės laimė—ką gi reiškia?
Šimtai žmonių—kancios klane...
Jei pats prieš tai jau užsimerkei,—
Nekaltink už tatai mane.

Žiūrėk, suprask, kur tu nuėjęs,
Pažvelgk, jei žvelgti dar gali,—
Tave palociaus rūmai veria,
Tu lyg kalėjime kali.

O mes?—Mes einam lauką platų,
Mes miestus einam ir gatves,—
Skaitlinė mūs—tai milijonai,
Mūs laisvės siekis—laisvėn ves!

Stasys Jasilionis.

50-METINĖ X-SPINDULIŲ SUKAKTIS

DR. A. PETRIKA

Praeitų (1945) metų pabaigoj sukako 50 metų nuo išradimo rentgeno spindulių, arba kaip paprastai juos vadina—X-spindulių.* 1895 m. gruodžio 28 d. Maksimiliano Universiteto (Wurzburg) fizikos prof. *Rentgenas*** skaitė to miesto Fiziko-Medikų Draugijos posėdyje referatą, kuriame jisai pranešė, jog

W. C. RENTGENAS

pripuolamai pastebėjęs emanaciją nepaprastų spindulių, kuriuos jisai—dėl tikslensnio vardo stokos—pavadino *X-spinduliais****.

*"X" matematikoje reiškia nežinomą būtybę.

**Vokiečių fizikas Wilhelm Conrad Roentgen gimė 1845 m. kovo 27 d. Lennep miestelyje, Reino krašte; mirė po trumpos ligos Munchene 1923 m. vasario 10 d. Doktoratą gavo 1869 m. Züriche, Šveicarijoje. Vėliau jis profesoriavo Hohenheime, Strasbūre, Wurzburge ir Munchene.

***Amerikoje X-spinduliai pirmą kartą pavartota 1896 m. sausio 2 d., o Anglijoje tų pačių metų sausio 6 d.

Rodos, dar netaip senas laikas, vos 50 metų, daugelio dar atmenamas, kai Rentgenas pasauliui paskelbė savo monumentalų "naujos šviesos" išradimą, o jau suspėta su ta nauja fenomenu taip susigyventi, kad be jos—jokia mokslinė pastanga neįmanoma. Modernus gydytojas be rentgeno spindulių pagalbos retai kada gali nustatyti tikslesnę ligonies diagnozę (plaučių, inkstų, tulžies, etc.). Dantų gydytojo armamentarijume rentgeno aparatas yra nepavalduojamas įrankis: diagnostikoje, danties šaknų terapijoje (gydyme), žandikaulių lūžiuose, pūlinių (abscesų) bei išgėdymų stebėjime ir tt. Medicinoje rentgeno aparatui yra dar didesnė dirva: ten jį vartojama ne tiksliai diagnostikos srityje, bet ir daugelio išorės bei vidaus ligų švitinimui: vėžio,* šunvočių, naujikučių, odos išbėrimų, piktšausių, etc. Sveikimo (kulkų, adatų, sagų) suradime ir kaulų lūžiuose bei artrito (sąnarių reumatizmo) stebėjime—X-spinduliai yra nepavalduojamas pagalbininkas. Pagalba fluoroskopo gydytojas gali matyti aktualų širdies plakimą bei jos ydas. Kiek gero iš Rentgeno išradimo yra sulaukusi medicina diagnostikos ir terapijos atžvilgiu—nekalbant jau apie kitus mokslus, ypač fiziką ir chemiją—sunku būtų ir išdėstyti. Ne stebėtina todėl, kad Rentgenas už jo darbą visame pasaulyje buvo gražiai pagerbtas: 1896 m. Anglijos Karališkoji Draugija apdovanojo jį Rumfordo medaliu, Amerikos Kolumbijos Universitetas 1900 m. Bernardo medaliu, o 1901 m. už pasižymėjimą fizikos moksle jisai gavo Nobelio prizą.

Kiekvieno darbo pradžia yra sunki. Nelen-gva buvo pradžio suvaldyti ir galingus X-spindulius. Ne vienas pirmųjų radiologų (rentgenologų) neteko sveikatos ar gyvybės. Mat, tuo metu dar nežinota, kad t. v. antriniai ("minkštieji") X-spinduliai lengvai duodasi susiurbiami (absorbuojami) ir todėl sveikam kūnui kenksmingi, galinti net vėžį jame sužadinti. Tuomet dar nemokėta jų saugotis, nepa-

*Vėžiu šioj šaly kas metai susergera apie 600,000 žmonių, kurių aštunta dalis miršta.

žinta jie pakankamai, dėl to daugelis jais "apsidegindavo." New Orleanso (La.) dantų gydytojas d-ras C. E. Kells (buvęs pirmas šio krašto profesionalas, įsigijęs rentgeno aparatą 1896 m., t. y. tik už metų nuo jo išradimo)—neteko rankos, o vėliau ir gyvybės! Tokių pionierių-kankinių radiologų ir radiografų buvo visose šalyse ir jiems mokslo pasaulis turėtų būti dėkingas.

Medicina, ypačiai jos šaka chirurgija, buvo pirmoji profesija pradėjusi rentgenografiją naudoti. Tačiau nūdien X-spinduliai vartojama ne tiktai medicinos bei kitų gydomųjų profesijų lauke, bet chemijos, fizikos, biologijos, genetikos, meno, pramonės ir kitose mūsų komplikuo to gyvenimo srityse. Perlai, briliantai ir tūli cheminiai kristalai tiksliai pažįstama tik X-spindulių pagalba. Reti ta pybos kūriniai, brangūs aliejiniai atvaizdai atskiriama nuo netikrų, apgavikų sukurto šlamšto X-spinduliais. Svarbios lėktuvų bei kitokių brangių mašinų dalys patikrinama X-spinduliais: bi kokis mažiausias jose trūkimas ar vidujinė kristalizacija, nė pro stipriausius stiklus neižiūrima, matosi X-spindulių filmeje. X-spinduliams ateities galimybių laukas—neriboti horizontai!

Niekad dar X-spindulių praktiškoji nauda neišliko taip ryškiai, kaip šio karo metu. Parašiūtis iš lėktuvų buvo nuleidžiami maži rentgeno aparatai veik į pirmąsias fronto gretas. Žiauriai sužaloti kariai buvo sekmingai "atremontuoti" rentgenografijos pagalba ne tiktai centrinėse bazių ligoninėse, bet ir tučtuoj užfrontė, sproginėjančių sviedinių zonoje. Amerikos armijos operavo suvirš 700 lavintų rentgenografų ir kita tiek jų padėjėjų. Milžiniška rentgenografijos nauda įžiūrėta ne tiktai pastarojo karo metu. Pirmiausiai juo pasinaudota 1897 m. graikų-turkų kare ir 1899-1902 m. Pietų Afrikos (būrų) kare.

Savo išradimu Rentgenas davė pasauliui ne tik X-spindulius, bet jis plačiai praverė duris ir natūralaus bei priemoniško radioaktingumo atradimui, neribotam atominės fizikos bei chemijos darbui, elektronų bei kosminių spindulių studijai ir visai elektromagnetinio spektro teorijai. Atomo suskaldymas, atominės medžiagos masinė produkcija, atominės energijos pajungimas ir atominės bombos padarymas—vis tai pasėka tos studijos, kuriais Rentgenas pramynė taką.

Nereikia suprasti, jog Rentgeno išrastasai aparatas buvo toks jau tobulas, kokių jis yra šiandien, kad prie jo nebuvo pridėta žymių pagerinimų. Pirmoji Rentgeno mašina "panaši" šiandieninei tiek, kiek pirmasai Curtiso lėktuvas "panašus" dabartiniam oro transportui! Rentgeno mašina operavo dujų vamzdžių (gas tube), iš kurio buvo ištraukta oras ir likus dalina tuštuma, neigiamas spaudimas (partial vacuum). Pirmiausiai tai patobulino General Electric Kompanijos technikas d-ras William D. Coolidge 1913 m. pritaikęs jai elektrinį vamzdį, turintį stipresnį neigiamą spaudimą (higher vacuum). Oro šiame vamzdyje buvo likę tiktai viena milijoninė atmosferos dalelė.

Filmų gamybos technika taipgi žymiai patobulinta. Geriau padarytos dabartinės filmos duoda ryškesnį kontrastą, geresnes nuotraukas (radiogramas).

Prareitų metų spalį mėn. General Electric Ko. paskelbė kad jos fizikai 1943 m.* padarė didžiausią iki šiol žinomą X-spindulių mašiną, pavadintą *betatronu*. Šis milžiniškas aparatas, sverias 130 tonų, padarytas iš plieninio magneto ir apskrito (kaip kringelis) stiklinio vamzdžio, nulieto iš sunkiai tirpstančio stiklo. Vamzdis turi 6-šių pėdų diametrą (skersmatį). Magnetas yra 9 pėdų aukščio, 6 pėdų pločio ir 15 pėdų ilgio. Į šią pabaisą specialiai dinamо mašina varo 24,000 voltų 1,000 amperų elektros srovę,** kurią betatronas iškelia iki 100,000,000 voltų. Jo (betatrono) paleista elektronų srovė skrieja apskritam vamzdyje 186,000 mylių per sekundę greičiu. Taip įsibėgėję X-spinduliai pereina kiauurai per 12-kos colių plieno sieną! Aparatas apmūrytas 3-ju pėdų storio gelžbetono (ferro-concrete) siena, kad pavojingieji spinduliai per ją neprasimuštų. Mašina operuoja inžinieriai sėdi *kitame name* ir spaudo reikiamus mygtukus. Rentgenas nē nesvajoto apie tokį jėgos sukonzentravimą!

Kas yra tie X-spinduliai, kaip jie gema, kokios jų fizinės ypatybės ir tt., čia išaiškinti neįmanoma, galiau tai nagrinėti nėra nē šio straipsnio paskirtis. Pasakyti galima tiek, kad jie yra labai stiprios penetracijos (jėgos) "gamma"*** rūšies spinduliai; kad jie gema iš aktyvuo to *arti* atomo branduolio (nucleus)

*Anksčiau nepaskelbta dėl karo padėties.

**Tos srovės pakaktų nedideliam miestui apšviesti.

***Gamma—graikų raidė G.

esamų elektronų; kad tai labai trumpų bangų (trumpesnių nei radijas) elektromagnetinė radiacija; kad jie žymiai skiriasi nuo katodinių spindulių, nors ir gauna pradžia iš jų.

X-spindulių ir naujos medžiagos gimimo procesas, kaip jisai vyksta betatrone, turi dvi skirtingas fazes, nors visa tai įvyksta vienu akimirksniu:

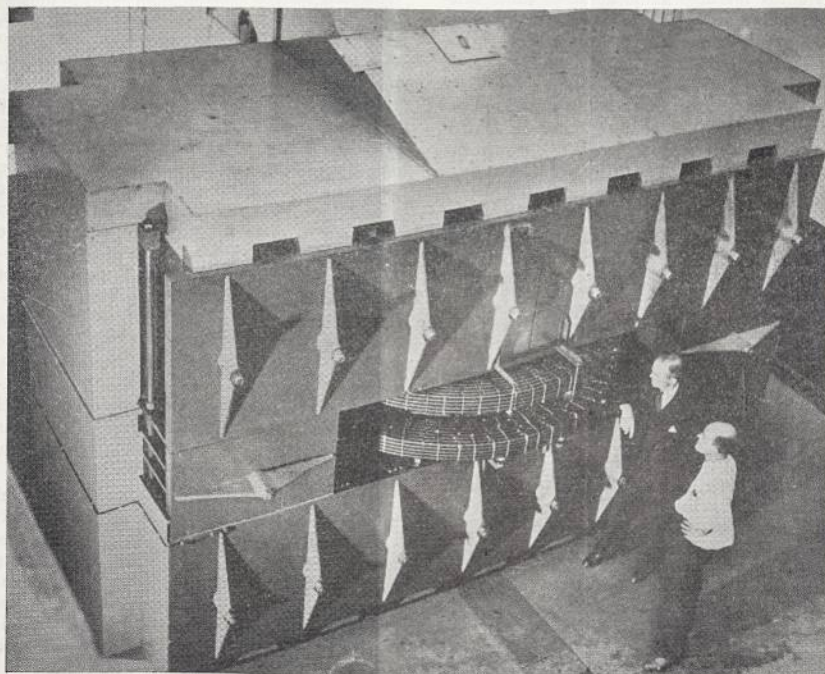
1. Elektronai paleidžiami taip smarkiai, kad jie veik pasiekia šviesos greitį—186,000 mylių per sekundę.* Tuomet elektronų masė ir svoris 250 kartų padidėja—gema nauja medžiaga.

2. Tų sunkiųjų elektronų energija paverčiama į "super"-X-spindulius, o šie, perėję per 12 colių plieno sieną—virsta (kaip ir kosmiškieji spinduliai) neigiamais ir teigiamais elektronais (pozitronais) ir netekę elektrinės jė-

gos (electric charge) įeina į plieno atomus. Kitais žodžiais tariant, perėję per 12 colių plieno sieną X-spinduliai *netenka energijos, virsta medžiaga*.

Anksčiau esame minėję, jog betatronas yra pajėgiausia X-spindulių mašina, skiriama pramonei ir vėžio gydymui. Neseniai Gen. Electric Co. pranešė, jog su galingųjų betatrono X-spindulių pagalba jos fizikai padarė naują mokslinį atradimą: pagamino *mesoną* (mesotroną), kurį gamtoje gali pagimdyti tikrai kosminiai saulės spinduliai. Mesonas yra apie 200 kartų didesnis ir sunkesnis už elektroną. Yra žinoma, jog mesonai gema aukštai stratosferoje, kur galioja pirminė kosminių spindulių radiacija. Kai elektroaktingi kosminiai "gamma" spinduliai susiduria su oro elementų atomais, tai pastarųjų branduoliai skyla ir gema mesonai. Mesonų amžius tačiau yra labai

*Šviesos spinduliai lekia 186,273 myl. per sek.

Gallinacci X-Spindulių mašina Betatronas.

trumpas; jie gyvena vos keletą milijoninių sekundžių dalelių ir tuoj suskyla į neigiamus ir teigiamus elektronus.

Kosminiai "gamma" spinduliai yra tokie jau, kaip ir X-spinduliai, tik daug stipresni.

Rentgenas savo išradimu sukėlė nemenką furorą to meto chemiko-fizikų sferose. Tuomet buvo manyta, jog jau viskas kalbamųjų mokslų srityse padaryta, viskas išrasta ir nieko nauja negalima išgalvoti, jog galima tiksliai *esamus išradimus patobulinti*. Taigi neapsieita ir be kurjojų. Elektros "burtininkas" (wizard) Tomas Edisonsas teigė, jog X-spindulius bus galima siuntinėti telefono laidais, kaip garsą. Kolumbijos Universiteto (New Yorke) Medicinos Fakulteto nariai samprotavo, jog X-spinduliais bus galima padaryti norimą impresiją subjekto smegenims: pav., persiuntus mėsingo kaulo atvaizdą šunio smegenims, jis tuoj ims to kaulo ieškoti; žiaurais šunio atvaizdą persiuntus zuikio smegenims, jis baisiai išsigąs; girtuoklis nustos gėręs, jeigu jo smegenis išgašdinsi koku nors baisiu girtuoklybės vaizdu; X-spinduliais bus galima užmušti ligonius plaučiuose esamas džiūvos bakterijas ir tt. Dabar visą tokią kakafoniją pavadintume—"wishful thinking!"

Dar daugiau: Londono "Pall Mall Gazette" 1896 metais X-spindulių atžvilgiu įtarpino va kokį "rimtą pareiškimą":

"Mums darosi ledaka nuo X-spindulių. Nūnai sakoma—norėtume tikėti, jog tai netiesa—kad p. Edisonsas išrado medžiagą (kalčiaus tungstatas jos biauirus vardus), kuri yra kalbamiejiems spinduliam potenciali (nesvarbu, ką tai reiškia). Pasėka visa to, kaip išrodo, yra ta, jog žmogus gryna akia gali matyti kito žmogaus kaulus ir net per 8-nių colių medžio sieną. Apie iš to išplaukiantį nepadorumą jau nereikia nė kalbėti! Tačiau mes visai rimtai norime atkreipti mūsų vyriausybės dėmesį į va kokį reikalą: kaip tiksliai kalčiaus tungstatas įeis į bendrą vartoną, teks išleisti aštriausius tuo atžvilgiu įstatymus. Gal geriausiai būtų pasielgti, jeigu civilizuotos tautos susitartų ir bendrai sudegintų visus raštus apie rentgeno spindulius, nužudytų visus jų išradėjus ir surinkę visą pasaulįje esamą tungstatą paskandintų okeano viduryje. Tegu žuvis ap-

žiūrinėja kita kitos kaulus, jei joms tai patinka, o ne mes!"

Kasžin ką tie "civilizuotos tautos atstovai ir viešosios dorovės saugotojai" būtų pasakę, jeigu būtų žinoję, kad dabar X-spinduliai gali pereiti kiurui per 12-kos colių kiekiausio plieno sieną?

Rentgenas, taip sakant, neištraukė savo išradimo "iš oro," kaip magikas zuikio iš kepurės; jis pasinaudojo savo pirmatinių mokslininkų darbais. Tie pirmesni kitų išradimai laipsniškai privedė ir prie X-spindulių. Fizikas Mykolas Faraday 1831 m. išrado elektromagnetinę indukciją, davusią galimybės padaryti indukcinę ringę-ritinį (induction coil), taip reikalingą elektros įtarpai (tension) pakelti. Be indukcinės ringės jokia elektromagnetinė mašina būtų neįmanoma. 1857 m. Wm. Geissleris padarė vamzdį, iš kurio buvo galima ištraukti orą (vacuum tube). 1878 m. Wm. Crookes išstobulino tą neigiamą spaudimo vamzdį tiek, kad beeksperimentuodamas su juo—jisai gavo X-spindulius *visai apie tai nežinodamas!* Tuos spindulius jisai pavadino *katodiniiais* spinduliais (cathode rays). 1892 m. H. Hertzas pastebėjo, jog tie katodiniai spinduliai pereina kiurui per ploną lakštą aukso ar kokio kito metalo (apart tik švino). Tie katodiniai* spinduliai buvo niekas kita, kaip *X-spinduliai*, nors nei Crookes, nei Hertzas to nežinojo. Po Hertzo mirties, buvęs jo asistentas Lenardas tęsė savo mokytojo darbą ir net jį pralenkė. Aišku betgi, jog nei vienas X-spindulių, kaip tokių, *nepastebėjo* ir *neįvertino*. Tai padarė tiksliai *Rentgenas* 1895 m. lapkričio 8 d. patikrinėdamas Lenardo eksperimentus, pastebėjęs vieną sužibusį taškėlį ant pripuolamai ten esamo barijaus-platinos-cianūro, todėl ir išradėjo laurai priklauso *jam!* Rentgenas tačiau pasinaudojo Faradayaus, Geisslerio, Crookeso, Hertzo ir Lenardo darbais.

Amerikos mokslo žmonės labai ekstensyviai minėjo 50-metinę X-spindulių išradimo sukaktį. Amerikos Radiologų Draugija praeitų metų lapkričio mėn. pradžioje per visą savaitę ruošė mokslinius vakarus, kuriuose buvo nagrinėjama X-spindulių nauda žmonių sveikatai. Chicagoje lapkr. 8 d. buvo suruošta didžiulis mingingas-bankietas, kuriame dalyvavo

*Cathode reiškia neigiamąjį, minusinį elektros ciklo polių, o anode—teigiamąjį, plusinį.

suvirš 700 pasižymėjusių asmenų. Vyriausiu kalbėtoju čia buvo Kalifornijos Un-to rentgenologijos profesorius Robertas S. Stone, vienas mokslininkų, dalyvavusių atominės bombos padirbime. Jo kalbos tema buvo "Radiologija nuo Rentgeno iki atomo energijos erai." Clevelando mintinge kalbėjo Rentgeno biografas dr. Otto Glasseris. Milwaukee lapkr. 9-10 dd. turėta simpozijumas apie X-spindulių pritaikymą pramonės srityje. Šitą iškilą ruošė net trys organizacijos: Marquette Un-to Fizikos Departamentas, Pramoninio Radiumo bei X-Spindulių Draugija ir Amerikos Spektrografų (spektro fotografų) Asociacija. Simpozijumą lankė žymūs fizikai bei inžinieriai. Sovietų Sąjungos mokslinės įstaigos kalbamąją suaktyvinti irgi tinkamai atžymėjo. Maskvoje ryšium tu tuo įvykiu atlaikyta mokslinė konferencija, kurią suruošė Molotovo vardo Rentgenologijos ir Radiologijos Institutas, vadovaujamas d-ro Samuelio Reinbergo. Dr. Reinbergas žinomas kaip žymus radiologas ne tik tai Sov. Sąjungoje, kurioje jis išlavino tūkstančius rentgenografų, bet ir užsieniuose, kaip to krašto atstovas įvairiuose tarptautiniuose kongresuose.

Pažanga X-spindulių srityje, kaip ir kitose mokslo srityse, nestovi vietoje; ji nesulaikoma eina pirmyn!

LAIMĖ

Lyg kad ankstyvas pavasarėlis—
Laimė, dėl mūsų tu nušvitai,
Nustojo žerės mūsų veidams smėlis,
Vergijos pančius pakirtai.

Džiūgavo širdys džiaugsmu užlietos,
Sveikino tave širdingai,
Ant syko nukrito uždangos kietos,
Šviste-nušvito mūsų langai.

O tu atėjus mus palytėjai
Savo gaivinančia ranka,
Lyg kad maloniai dvelkianti vėjai
Tuomet, kai slėgė mus tvanka.

Kilo ekstazai mūsų širdyse
Žydinčių sodų spalvomis,
Ašaros džiaugsmo plito akys,
Kai gėlių-gėlės kalvomis.

Krūtine pilna mes atsikvėpę
Gaivingu oru Lietuvos,
Laisvei dainavom nepasislėpę,
Vergijai nelenkėm galvos.

Dėl mūsų atskleidus naują kelią
Išeitį rodei iš tamsos,
Kad pasikelti—tiesiai rankelę
Dėl liaudies alkstančios, basos.

Atsigaivinę duosnumu tavo
Užvis brangiausiom dovanom,
Davėme visą būtybę savo
Darbo didingojo kainom.

Ir dirvas arėm ir grūdus sėjom,
Vaisių tikėdami sulaukt,
Bet didį darbą vos tik pradėjom
Ir jį turėjome nutraukt.

Vakarų šone iš nacių urvo
Staiga iškilo debesys.
Ir pasipylė galybė purvo—
Žemė aptemo kai rūsy.

Žudikų gaujos iš šalies prūsų
Bėrė į veidą mum žyrius,
Ir grūte-grūvo žemelę mūsų
Kryžikių amaro vyrius.

Mūs kančios maišės su rauda miško,
Tik mirtis plėtėsi viena.
Taip mūsų laimė ant syko sutiško
Į naktį keitėsi diena.

Bet vaikai tavo vėl atitoko,
Į rankas ėmėsi ginklus
Taip partizanai kovot išmoko
Ardė jų užmestus tinklus.

Raudonarmiečių smūgiai plieniniai
Trankė tą žvėrį mirtinai,
Ir tuo kartojo pavergtai miniai:
"Subirs į šiupulius jinai..."

Ir subyrėjo antplūdžio volas
Į tūkstančius smulkių dalių.
Kur kraujas plūdo, dabar atolas
Kyla išlaisvintų šalių.

Tu vėl kai mielas pavasarėlis,
Laimė, maloniai nušvitai,
Nežers mūsų veidams priespaudos smėlis—
Amžiams vergiją pakirtai.

A. Dagilis.

DAILININKAS ŽMUIDZINAVIČIUS-ŽEMAITIS

"Eltos" korespondentas aplankė Lietuvos TSR žymųjį dailininką, A. Žmuidzinavičių, gyv. Kaune, Putvinskio g-vėj, savuose namuose, norėdamas painformuoti Amerikos lietuvių apie mūsų senąjį dailės darbuotoją.

—Tamsta Amerikos lietuviams, rodos, lygiai taip pat gerai žinomas ir pažįstamas kaip ir mums. Ar nesutiktumėt mane painformuoti, ką aš jiems galėčiau nuo Tamstos perduoti?

Dailininko Žmuidzinavičiaus autoportretas.

—Malonu, kad Tamsta mane aplankei su tokiu tauriu pasiūlymu,—atsakė dail. žmuidzinavičius.—Mane amerikiečiai lietuviai pažįsta ir, manau, nepamiršo. Du kartu buvau Amerikoje. 1925 metais ten parodų eilę surengiau. Parodos buvo Washington, D. C., Chicagoj, New-Yorke. Malonu prisiminti tą šiltą amerikiečių manęs sutikimą ir įvertinimą. Va, ir mano paveikslas—mano stovykla Amerikoje. Amerikoni jį matė. Perduokit geriausius linkėjimus broliams Amerikos lietuviams.

Visą laiką dirbau Lietuvoje. Jau skaitau sau 70 metų; gražus amžius. O žinot, per tą laiką nupiešiau 1700 paveikslų.

Mano tematika, trumpai pasakius, yra Lietuva. Patikslinus—Lietuvos gražieji vaizdai, žmonės, jų darbai. Ir kritikai mane pripažįsta lietuviškiausiu dailininku.

—Leiskite paklausti, o ką dabar veikiate?

—Tapau, kaip ir anksčiau. Penkioliką metų dirbau Meno Mokykloje, kaip dėstytojas. Dabar tarybų valdžia man suteikė profesoriaus titulą ir šiuo metu dirbu Dailės Institute, Kaune. Esu paskirtas taip pat į Dailės Akademiją prėktorium, tačiau ji yra Vilniuje, o mano amžius neleidžia didelių ekskursijų daryti, tat teks gal atsisakyti.

Cia prof. dail. Žmuidzinavičius parodė eilę savo paveikslų. Jie tikrai puikūs, kaip ir galima laukti iš tokio žymaus savo dalyko meistro, kaip prof. žmuidzinavičius. Ta pačia proga, korespondento paprašytas, dailininkas davė keletą savo darbų nuotraukų, kurios jums siunčiamos kartu su reportažu.

1945 m.

Z. Balevičius.

Priešpavasariniai Vėjai

O vėjai, vėjai priešpavasariniai,
Kvatodami jūs lekiate be kelio,—
Lyg juodą karo audrą numarinę,
Balti balandžiai—su žaliom šakelėm.

Išgairinkit lavonų aitrų tvaiką,
Kapus apneškite smiltim geltona...
Lengva tebūna kritusiems be laiko
Išlaisvintoji žemė jų gintoji.

Tegu plasnoja kalno malūnėlis,
Tegu antelės ežerėly nardo...
Gyvenimu ir duona dvelkia vėjas
Ir mena pamirštamąjį laimės vardą.

Į mus banguoja jūra gintarinė,
Plačiai alsuoja mėlynieji toliai...
O vėjai, vėjai priešpavasariniai,
Tėvynės vėjuželiai—laisvės broliai!

Salomėja Nėris.

1945. II. 21.

NEAPLEISKIME SAVO TĒVIŠKĒS

J. J. KAŠKAITIS

Tēvynē. Tēviškē. Motina mīloji. Šalēlē gimtoji. Tēvų, bočių, prabočių giminē. Istorijos lapuose garbingai minēta, dainom apdainuota, giesmēm apgiedota, himnais išaukštinta, pasakom, senais padavimais padabinta...

Tēviškē brangioji! Kieno širdis nekrustelia, tave paminėjus? Kieno mintys, troškimai, svajonės, sapnai atvejų atvejais neskraido po tavo margas sodybas, kaimus, miestus, po tavo traškančias girias, banguojančias dirvas, sodrias pievas, sodus, gėlių darželius? Kam nebrangūs tie vaiko kojalēm išmindžioti takečiai, tie gimtieji nameliai, vėšlieji medžiai, tos pinučių tvoros, tie svetingi atkelti varteliai?

Kurio netraukia tave dar kada pamatyti, paregėti, susitikti savo tėvus, brolius, kaimynus?

Kam nerūpi jų vargai, jų skausmai, jų kančios, iškentėtos per anuos ilgus, siaubingus Tėvyniškojo karo metus, po visa naikinančia, visa trėškančia nuožmiųjų rudųjų barbarų okupacijos letena?

Praėjo metai, eina antri, kaip pergalingoji raudonoji armija herojiškai išdrėbė patrakusį fašistinį žvėrį—ir nusivijo jį net iki pat to jojo piktos valios Berlyno. Lengviau atsikvėpė nuvarginta Lietuva ir tuoj sukruto gydyt žvėries išdraskytas žaizdas... O žaizdos tos žaizdos! po visą mielą Tarybų Lietuvos kūną!... Kapai, kapinynai, kryžių kryžiai, kryželiai!... Bombų išdraskyti pastatai, kaimai, miesteliai, miestai. Išrausyti, išduobėti laukai, išlaužyti medžiai, sodai, miškai! Išdeginti sodžiai, lavonais nukloti, kraujais apšlakstyti

"GRYBŲ RINKĖJA," dallininko Žmuidzinavičiaus kūrinys.

laukai! Reta grįčia išliko galutinai nesudarkyta, neišvogta. Reta šeimyna nepasigedo užmuštu, sadistiškai užkankintu, į baisią vergiją išvežtu Vokietijon savo narių...

Mums čia, toli gyvenantiems, tik laki vaidentuvė, tik sparnuota vaizduotė tegali bent dalinai pavaizduoti tą pasibaisėtiną karinį ir pokarinį vaizdą. Bet tikrovė—dar baisesnė ir už patį drąsųjį įsivaizdavimą!...

Daugelis iš mūsų matėm karo vaizdus kino teatruose, spektaklių perstatymuose. Atsimenat? Jūs ten net šurpas tuomet kratė, vien tik bežiūrint į tas neapsakomas baisenybes. Ne kartą jūs net žiūrėt toliau nebegalėjęt, verkėt, ašaras varvinot to bausaus siauro apsiaubti, tų baisių reginių sukratyti. Jums karštais net vaidendavos per sapną tų baisių paregėtų vaizdų kratiniai. Tai čia tik ant ekrano, plėkšnėj, ant scenos, ramioj teatro patalpoj. O kaipgi turėjo būt pačioj tikrovėj? Kaip tie mūsų broliai turėjo pergyventi visą tą fašistinį pragarą?

Bet tie pergyveno, kurie dar gyvi išliko. Jie perkentė visą tą baisų košmarą. Ir štai dabar jie, tie mūsų tėvynainiai, mūsų broliai skubinas, kaip galima greičiau, atsigriebti, atstatyti ir sutvarkyti visą išardytą gyvenimą. Atstatyt namus, išlygint, išpurent laukus, pasigamtint sau maisto, rūbo. Ir daug ko jiems trūksta! Nėr ko susigriebt. Reikia jiems padėt! Reikia juos šelpt! Reikia jiems ištiest širdingos pagalbos ranką! Reikėjo pirma, reikia dabar ir dar ilgokai reikės ateity. Reikės mūsų visų čia gyvenančių neatlaidaus, nuolatinio nuosirdaus šelpimo.

Tiesa, mūsų širdyse neužgeso tėvų šalies meilė ir prisirišimas. Tie gyvi patriotiniai ryšiai riša mus visus krūvon. Jungia jie visus mus, kad ir toli nuo senosios tėvynės išblaškytys. Išjudina jie mūsų protą ir širdis. Ir mes atsiliepiam į tėvų šalies šauksmą. Mes neapleidžiam savo didvyriškų žmonių, savo seserų, brolių, kaimynų—tolimų, bet vistiek artimų mūsų širdžiai kaimynų.

Jau nuo pat karo pradžios pradėjom mes teikti pagalbą savo krašto žmonėms,—kokią kada galima pagalbą. Pat pirma sukrutom teikti medicinišką pagalbą pasitraukusiems į Tarybų šalies gilumą Lietuvos kariuomenės daliniams, jų šeimoms, mokyklų vaikams. Mūsų seserys, žmonos, motinos ypač daug ir nuosirdžiai čia pasidarbavo. Mezgė mezgi-

nus, nūrė nėrinius, rinko, lopė, taisė, siuvo rūbus. Rinko aukas ir aukojo visi ir po daug kartų,—visi, kurie tebėra ištikimi savo tėvų šalies patriotai.

Plati, po visą šalį išsišakojusi *Russian War Relief* organizacija gražiai broliškai mums patarnavo. Siuntinį po siuntiniui vežė jos laivai ir pristatinėjo, kur tik galima, išblaškytiems mūsų broliams. Susiorganizavęs prie *Russian War Relief* medicinos pagalbos lietuvių komitetas padarė gražų, garbingą rekordą. Dabar labiau, dar kruopščiau ėmė darbuotis persiorganizavęs Lietuvai Pagalbos Teikimo Komitetas. Kaip tiktai pasidarė galima pristatyti pagalbą į pačią Lietuvą, šitas Komitetas darbavosi nuosirdžiai, humaniškai, nenuilstamai, energingai.

Ir malonu ir miela mums žinot ir jaust, kad mūsų pastangos gera daro mūsų suvargintai, bet neparblokštai tėvų šalelei. Malonu ir šilta širdžiai, kai jauti, jog, ką dovanodamas, kiti tam gera padarei. Taipgi malonu ir šilta širdžiai mūsų dovanų priėmėjams. Davimas ir priėmimas yra tie patys tvirtieji ir pastovieji tarpusaviai ryšiai,—tos pačios gludžiosios ir stipriosios sielos, kurios mus visus čia aukotojus sieja su mūsų tėvų šalies žmonėmis. Tie tamprūs ryšiai sujungia mus visus į vieną didelę šeimyną, į vieną didžiulę broliją.

Ir tuo patim tarpu apmaudas ir protestas visus mus perima iki pat kaulų, kai lietuvių tarpe atsiranda visokių sužinių ir nesužinių tėvynės išdavikų, iskarotų judošių, fašistinių pakalikų. Tie socialfašistai, smetonaciai, tautininkai, sandariečiai, fašistiniai klerikalai, tarybų, misijų ir visokių kreivų politinių nerštų pirmūnai erštai tolydžio atkakliai ir begėdiškai varo savo niekišką, išdavikišką darbą. Melagingais keliais išgavę iš *National War Relief* milžiniškas pinigų sumas, jie zilioja po Čicagą, Niūjorką, Vašingtoną, balius, pokylius ištaigingus kelia, puotas prabangias rengia—kartu su visokiais kitų tautų išdavikais ir fašistiniais politikieriais, su nieko nebeatstovaujančiais smetoninės valdžios biziniais. Tie akiplėšos begėdžiai nachališkai apgaudinėja čia pilkąsias minias, purvais drabsto Lietuvos tarybinę valdžią ir visą Tarybų šalį; renka drabužius ir aukas neva Lietuvos pavargėliams šelpti, bet tikrenybė jie šelpia pabėgėlių tautos išdavikų gaujas Vokietijoj, Švedijoj ir kitose pastogėse knibždančių ir

teršiančių atmosferą savo atkaria prašvinkusia fašistine propaganda.

Mūsų visų gyva pareiga prieiti prie šių begėdiškai apgaudinėjamų pilkųjų masių ir aiškinti joms tikrąją būklę. Laikui bėgant tos apkvailintos demagogų masės susipras, paregės teisybę ir atsimes nuo tų užkietėjusių išsigimėlių—fašistinių pravadyrių. Vis dažniau ima ateidinėti žinios iš Lietuvos, laišškai nuo giminių, kame aprašoma visa teisybė. Iš lengvo aikštėn išeis visa tai, ką taip nužusiai bando nuo savo lengvatikių sekėjų slėpti anie visokio plauko fašistiniai išgamos.

Visus šituos dalykus plačiai apsvarstė neseniai įvykęs Antrasis Demokratinis Lietuvių Suvažiavimas. Ir jis suformulavo ir vieningai išnešė visą eilę ženklinių rezoliucijų. Tokie suvažiavimai, mitingai, sueigos tegul niekad neapsteina be rezoliucijų. Taiti nušviečia visuomenės nuomonę ir nuotaiką, o taiti, savo ruožtu, esmingai padeda atmušti klastingas fašistinių pašlemėkų pastangas sukelti tretįjį karą, karą prieš didvyriškąją Tarybų žemę, prieš mūsų Tarybinę Lietuvą.

Daugeliui teko garbės dalyvauti didžiulėse tautinių arba kalbinių *Russian Relief*o skyrių konferencijose. Ten lietuvių skyrius, Lietuvai Pagalbos Teikimo Komitetas užsibrėžė iki Naujų Metų sukelti bent šimtą tūkstančių dolerių vertės pagalbą savo tėvų kraštui.

Pasistengime tą savo pažadą išpildyti su kaupu, dvigubai. Pasirodykim esą tikri tėvynainiai, tikri patriotai humanistai. Aukokime duosniai, nuoširdžiai, sąžiniškai, pridėję ranką prie širdies. Aukokime, darbuokimės, aukas ir dovanas rinkime ne dėl tuščios garbės, ne dėl pasigarsinimo bei pasigyrimo, bet dėl tyros artimo meilės. Tarybinės Lietuvos šelpimas, greta visokių kitų visuomeniškų darbų, yra visų svarbiausias darbas, didžiausia visų mūsų pareiga ir prievolė.

Tai paskiau, už metų kitų, kada, su mūsų talka ir pagalba, Lietuva užgydys savo karines žaizdas ir atsisteigs, atsikurs ir atsiremontuos ką sunaikino anas fašistinis maras, kaip malonu tada bus mums jausti, kad ir mes šiek tiek prisidėjome prie to milžiniško darbo! Ir, kai mes paskui nuvažiuosime atsilankyti į savo mylimąjį kraštą, kaip jauku bus mums matyti mūsų kruopštaus darbo vaisius! O tėviškę atlankyti visus mus traukte traukia. Ir, kada tiktai pasidarys galima, daugelis, daugelis

važiuos pamatyti savo gimtosios žemelės, savo seserų ir brolių. Būkime jiems tikrais broliais, padėkime jiems stipriai atsistot ant kojų.

Žinau, jūs jau nekartą aukojot. Tai puiku. Tai prakilnu. Dėkui už tai jums taria visa Lietuvos liaudis. Bet to dar nepakanka.

Yra individų, net ir geros valios žmonių, kurie abejoja, ar ta visa mūsų teikiamoji pagalba, tie siuntiniai pasiekia Lietuvos žmones. Tolimesnėse kolonijose man teko išgirst tokių klausimų. Tai aš čia tikrai sakau. Pats savo akim ir nekartą mačiau, kaip būrelis nuoširdžių draugų sukaite darbuojasi Lietuvai Pagalbos Teikimo Komiteto krautuvėj, 417 Lorimer St., Brooklyn 6, N. Y.

Komitetas turi ten nusipirkęs didelį presą ir tam tyčia storo rūbo rietinius ir kitokius pabūklus. Visus atsiųstus rūbus susidare draugai ir draugės kietai suslėgia, standžiai aptraukia stipriu audeklu, apvedžioja tvirtom metalinėm juostom, didelėm raidėm atmuša ant kiekvieno pako adresą—į Vilnių, Justui Paleckiu, Tarybų Lietuvon.

Gana. Visa aišku. Reikia tik gero noro, šiltos širdies ir grynios sąžinės. Tai visų mūsų ir kiekvieno iš mūsų tiesioginė, neišsitiesinama, neišsisukamoji, nenuginčijamoji prievolė. Aukokime, aukokime, duosniai aukokime ir aukas rinkime,—ir lengviau bus visiems ant širdies! ir šviesiau bus sąžinė! Nuoširdžiai dėkui!

"NEMUNAS," žmudzinavičiaus kūrinys.

GIDEONO VYRAI

KUN. ELIOT WHITE

Yra bibliškas pasakojimas apie izraelitų pergale, atliktą vadovybėje Gideon, — „galin-go, narsaus vyro,“ — prieš midianitus plėšikus, — pasakojimas, turįs sąvagių, pritaikomų ir vėlesniesiems mūsų laikams.

Midiano arabų govėdos, peržengusios Jordano upę 13-tojo amžiaus prieš krikščionybę blitzkrygu, vogdamos javus ir grobdamos gyvulius, pastatė žydų liaudį tokiaime pažemini-me, kad suvarė gyventojus į urvus ir požemį. Apimti baisaus teroro, žmonės drebėjo, nes užpuolikų buvo daug, kaip šarančių; „juos ir jų kupranugarius sunku buvo ir besuskaityti.“

Visa tai neribota apmauda ir papiktinimu užkrėtė vieną jauną, tvirtą farmerį, Gideoną. Palikęs kviečių kūlimą, jis, prašomas, stojo begėdiškų midianitų mušti.

Priėmęs mestą pirštine, Gideonas išsiuntinėjo pasiuntinius į kaimyniškas Izraeliaus gentis, kviesdamas savanoriais kovon prieš plėšikus. Tuojau į šaukimą atsiliepė 32,000 vyrų.

Pirmiausiai Gideonas nusitarė išbandyti savo vyrų ne tiek kiekybę, kaip kokybę. Jis pareiškė savanoriams, kad tie, kurie „bijosi arba nedrįsta“ stoti mūsų, gali grįžti sveiki namo.

Isiveržėliai buvo paskleidę gyventojuose tiek baimės, kad 22,000 savanorių apleido Gideoną armiją. Tačiau Gideonas dar ir tuo nebuvo pasitenkinęs: jis siekėsi dar ir pasilikusius su juo vyrus toliau tirti.

Privedęs juos prie netolimai esančio upelio, kai visi buvo didžiai ištroškę, Gideonas atsargiai stebėjo 10,000 su juo pasilikusių vyrų, leidamas jiems atsigerti.

Pagauti didžiulio troškulio, visi vyrai, išskiriant tris šimtus, puolėsi prie vandens, ir nulenkę galvas prie upelio, visai nepaisydami to, kad tuo laiku priešas galėjo išlysti iš tankių krūmokšnių ir juos užpulti.

Tačiau trys šimtai vyrų, užuot lenkęsi, saujomis sėmėsi vandenį ir pylėsi į burną, tolydžio akylai dairydami, ar priešas nesi-siekia juos užpulti.

Tuomet Gideonas paleido visus 9,700 vyrų, pasilikdamas tik tris šimtus, pilnai ištyręs jų apdairumą...

* * *

Gideon reputacija vis kilo ir plėtėsi midianituose ir jų talkininkuose, amalekituose. Jis siuntė pas priešą savo žvalgų ekspedicijas, tarsi šių dienų „komandas“, toli į stovyklas. Ir ten buvo išgirsta nuogastingų dejavimų, kad midianitai būsią nugalėti.

Grįžęs pas savo drąsiuosius 300 vyrų, Gideonas padalino juos į tris būrius, įsakdamas jiems pulti priešą ant syk tą pačią naktį, — pulti iš trijų pusių, kad įvarius jam juo daugiau baimės, parodant, jog jis, priešas, yra visiškai apsuptas.

Kiekvienas kovūnas turėjo trimatį ir puodą, — tuščią puodą, apart to, kad kiekviename buvo uždegta lempa. Kai jie slapta pasiekė priešo stovyklą, Gideonas įsakymu, vyrai unisonu sutrimitavo, — o tai išgąsdintam priešui reiškė kur kas didesnį garsą negu Gabriėliaus trimto, — ir tuo pačiu sykiu sudaužė savo puodus, iš kurių pasirodė didžiulė lempų šviesa, lydima vieningo riksmo: „Viešpaties ir Gideon kardas krinta ant jūsų!“ Nenuostabu, kad plėšikai tuomet pradėjo kiek gyvi bėgti.

Pergalė buvo įvykinta ir bėgįj sekamų 40 metų viešpatavo taika, Gideonui einant teisė-jo-valdovo pareigas.

* * *

Šis pateiktasis iš Gideon ir jo vyrų pavyz-dys nėra taikomas pamokslui sakyti, bet tai informaciniai ir padrąsiną pasiūlymai mūsų pačių laikams.

Pavyzdžiui: kapitalistinė spauda ir kalbė-tojai šiandien aitriai skelbia, jog komunistų šioje šalyje yra tiek mažai, „kaip niekas“! „Atskalėlė, o daugiau niekas,“ — tai mėgia-miausias jų posakis komunistiniam judėjimui apibūdinti. O tačiau, jų laikraščių antraštės, editorialai, kalbos, knygos ir brošiūros, taip dažnai ir karštai stato komunizmą savo tai-kikliu, kad nebepraslepiamai parodo jų susirū-(Pabaiga ant 35 pusl.)

Kas Trukdo Mūsų Šaliai Žengti į Gerbuvį

J. SIURBA

Mūsų kraštas didelius stebuklus parodė gaminiame karo pabukly. Tai buvo kariaujančių demokratinių kraštų svarbus arsenalas.

Amerikos Jungtinės Valstijos yra labai turtingas kraštas. Gamyba išvystyta ant aukščiausio laipsnio.

Ką gi toks kraštas turėtų daryti užsibaigus karui? Visu smarkumu pradėti gaminti gyvenimui reikalingus daiktus. Juk reikia visko—nuo adatos iki automobilio. Todėl darbas gali ir turi eiti visose pramonėse.

Amerikos jauni vyrai, kurie aukėjo savo gyvastį už demokratiją, už geresnį gyvenimą, tikėjosi sugrįžę iš pergalės prieš fašizmą atrasti savo kraštą žengiant į gerbuvį. Bet vietoj to jie štai ką rado: gamyba neina visu spartumu. O tuo pačiu sykiu didelis trūkumas namų, drabužių ir kitokių reikmenų. Viskas labai brangu. Grėšia infliacija. Nelengva gauti darbo. O jeigu kokį darbą gauni—mažas atlyginimas.

Pačiau pažvelgus į krašto padėtį, štai kokią paveikslą mes matome: įvairios korporacijos, fabrikantai, pasidarę didžiausius pelnus karo metu, tiksliai trukdo gamybą dėl savotiškų išrokavimų.

Pirma, tai fabrikantams nepatinka esama valdžios (OPA) kontrolė ant kainų. Jie nori dar didesnius pelnus pasidaryti. Daiktų stoakuoja. O dar pas žmones yra šiek tiek pinigų. Daugelis susitaupe karo metu. Taigi, jei ne ta kontrolė, būtų galima lupti aukščiausias kainas.

Antra, daugelis fabrikantų tiksliai sulaukė gamybą (arba pagamintus daiktus laikė sandėliuose, kol jis galion (su pradžia 1946 m.) nauji taksų patvarkymai.

Štai stambiaus biznio leidžiamas savaitinis laikraštis United States News gruodžio 14 d., 1945 m., laidoj rašo:

“Taksų įstatymo pakeitimai buvo faktorius” gamybos sulaukyme. “Kai kurios rūšies gaminiai turėtų pradėti pasiekti marketą pradžioje 1946 metų, kuomet taksai paims 38 nuošimčius, o ne 80 nuošimčių pelno nuo daugelio fa-

brikantų ir paskaidytojų. Tatai apsimokėjo palaikyti sandėliuose sukrautus tavorus.”

Toliau tas laikraštis pažymi: “Laikymas sukrautų daiktų besitikint kainų pakėlimo yra didelės svarbos faktorius; gal būt tai yra svarbiausias faktorius, už kurio slepiasi dabartinio (visokių daiktų) trūkumo misterija.”

Research Institute of America, stambiaus biznio įstaiga, kuri suteikia įvairius patarimus dėl 30,000 korporacijų, lapkričio 9., 1945 m., savo konfidencialiam nurodyme pataria savo nariams: “Neužbaigkite darbus iki 1946 metų, arba nepristatykite pagamintus daiktus iki sausio mėnesio.”

Kam laukti sausio mėnesio? Kad pasidaryti daugiau pelno, nes, mat, su pradžia 1946 metų pasinaikina taip vadinami perviršiaus pelno taksai (excess profits tax).

“New York Times” gruodžio 9 d. laidoj, 1945, patalpino sekamą pranešimą iš Chicago: “Vedėjai didžiųjų departmentinių krautuvų ir atstovai eilės mažesnių krautuvų vakar pripažino tą faktą, jog tūli fabrikantai atsisako pristatyti daiktus pirma sausio 1 d., 1946, kuomet bus daug prielankesnė taksų padėtis.”

United Electric Workers unijos (CIO) atstovai gale praeitų metų užklausė prezidento Farnsworth Television and Radio Korporacijos, Ft. Wayne, Ind., dėl ko gamyba trukdoma, tai jis unijos atstovams atsakė: “Taip, streikuojame ir streikuosime tol, kol gausime aukštesnes kainas.”

John Meek, prezidentas John Meek Industries, Inc., pareiškė, jog radio išdirbėjai-fabrikantai šioj šaly paskelbė “sėdėjimo gamybos streiką” (New York Herald-Tribune, spalio 6, 1945).

Laikraštis Baltimore Evening Sun (sausio 28 d. laidoj) paskelbė savo tyrinėjimą kas dėl trūkumo drabužių, ypač vyriškų siūtų. Laikraštis rašo:

“Kuomet dabar yra didelis trūkumas drabužių, tai tūkstančius siūtų, kurie nors dalinai sumažintų trūkumą, fabrikantai laiko sukro-

vę sandėliuose Baltimore, Philadelphia ir New Yorke—laiko sukrautus (hoarded) su ta vilčia, kad bus aukštesnės kainos dėl besitęsiančio trūkumo.

“Aprokuojama, kad sulaikytų sandėliuose siūtų skaičius siekia nuo 400,000 iki 750,000.”

Sausio pabaigoj spaudoj buvo plačiai rašoma, jog virš 3,000,000 marškinių randasi sulaikyta sandėliuose New Yorke. Fabrikantai juos sulaiko, laukdami kainų pakėlimo.

Fabrikantų susivienijimas atvirai sako: “Kainų nustatymai apriboja gamybą—daiktai kaip tiktai negaminami.” (National Association of Manufacturers skelbimas, N. Y. Daily News, vasario 13, 1946). Kitais žodžiais, jei nebūtų kontrolės ant kainų, tai daiktai būtų gaminami.

Reiškia, įvairūs fabrikantai tiksliai trukdo gamybą arba pagamintus daiktus sulaiko nuo pardavimo, kad tuo būdu sudaryti šaly dar didesnę reikmenų trūkumą ir iškelti kainas kaip aukščiausia galima.

Tas pasireiškia veik visoj Amerikos gamyboj.

Pavyzdžiui, praeitais metais pagaminta tik 75,000 automobilių. O buvo aprokuota, kad bus galima pagaminti mažiausia 500,000 automobilių.

Pabaigoj praeitų metų buvo aprokuota, kad šiemet bus pagaminta 6 milijonai automobilių. Bet jau dabar sakoma, kad gal bus pagaminta tik nuo 3 iki 4 milijonų.

Net prezidentas Trumanas matė reikalą tą padėti atžymėti savo pranešime kongresui, sausio 21 d., 1946. Jis persergėdamas pabrėžė, jog tokia padėtis veda kraštą į didelę nelaimę. Jis pareiškė:

“Jeigu fabrikantai sulaikys tavarus (nuo pardavimo)—kaip kad man praneša, jog nekurie tai daro—tikėdamiesi aukštesnių kainų, kurios pasireikštų panaikinus kontrolę ant kainų, tai mes neišvengiamai sulėtintume gamybą ir sutvertume bereikalingą bedarbę.

“Dabartinis Kainų Kontrolės Įstatymas išsibaisys birželio 30, 1946. Jeigu mes norime palaikyti pastovią ekonomiką, tai privalome palaikyti kontrolę ant kainų ir randų dar per daugelį mėnesių. Infliacijiniai spaudimai dėl aukštesnių kainų ir randų, su palyginamai kečiomis išimtimis, dabar jau yra aukščiausiaji čiukurą pasiekę. Nebent Kainų Kontrolės Įstatymas bus atnaujintas, tai be jokio apribavi-

mo kainos galėtų iškilti iki kažin kokios aukštumos. Tai būtų didžiausia nelaimė mūsų kraštui.”

Tai būtų didžiausias žmonių apipletimas. Fabrikantai, įvairios korporacijos pasidarytų milžiniškus pelnus. Bet su laiku ta nesuvaldoma infliacija blogai atsilieptų į visą kraštą.

Aišku, tokios gamybos sabotazas iš fabrikantų pusės neveda krašto į gerbuvį, bet stumia į bedarbę.

Aprokuojama, kad bedarbių skaičius sieks artį 7 milijonus su antru šių metų bertainiu. (U. S. News, gruodžio 28, 1945.)

Na, o bėgy pirmo 1946 metų pusmečio iš karinės tarnybos bus paleista dar 4,500,000 vyrų, kurie irgi jieškos darbo.

Tai gi, bedarbių skaičius apie vidurį šių metų gali siekti virš 10,000,000.

Šaly milijonai bedarbių, kuomet šiandien trūksta visokių reikmenų. Tiesiog beprotystė.

Bet prie tokios padėties šiandien kraštą veda fabrikantai. Apart kito ko, jie dar trūksta, kad būtų perviršis darbininkų, jieškančių darbo. Jie mano, kad tokia padėtis labai daug jiems pagelbėtų ardymui darbo unių.

Šiandien organizuotų darbininkų jėgos labai tvirtos. Ir tas darbdaviams labai nepatinka. Jie trukdo gamybą dar ir dėlto, kad tuo būdu užduoti smūgių darbo unioms. Dėl to įvairios korporacijos (plieno trustas, General Motors, General Electric ir tt.) smarkiai užsimojo suardyti darbo unių, išprovokuojant streikus.

Philip Murray, prezidentas CIO Plieno Darbininkų Unijos, kalbėdamas apie plieno darbininkų streiką sausio 21 d., ir nurodydamas, kaip plieno trustas išprovokavo streiką, pareiškė:

“Amerikos pramonė pasidarė didžiausius pelnus iš karo. Jai buvo užtikrinta aukštų pelnų per specialius jos naudai išleistus įstatymus. Bet dabar ta pramonė tiksliai pasiryžo sunaikinti darbo unių, išprovokuojant streikus ir ekonominę suirutę ir aplupti Amerikos žmones per nesuvaldomus pelnus ir infliaciją.

“Negali būt nei klausimo, jog Amerikos stambusis biznis sudarė piktą konspiraciją.

“Tie industriniai magnatai stengiasi nepriesti žmonių kokių nors būdu suvaržyti jų godumą. Jie pagaideja tokios padėties, kurioj būtų galima gauti milijonus bedarbių už vis mažesnes ir mažesnes algas, kad juos būtų

galima išnaudoti naudai tų stambiųjų korporacijų."

Tai štai dar dėl ko industriniai magnatai trukdo gamybą.

Nors karas sukrovė jiems didžiausius pelnus, tačiau industriniai magnatai vis "nusi-skundžia," kad nepadarо pelno. Bet faktai rodo ką kitą.

Su prasidėjimu Antro Pasaulinio Karо įvairios korporacijos kasmet pasidarė daugiau ir daugiau pelno. Jau 1940 metais daugelio kompanijų pelnas buvo 50 ir daugiau nuošimčių aukštesnis, negu 1939 metais.

Labor Research Association paima septynias didžiausias korporacijas ir nurodo, kiek kuri padarė gryno pelno 1940 metais. Taipgi nurodo, kiek ant kiekvieno darbininko gryno pelno padarė tos korporacijos 1940 metais. Štai tos septynios korporacijos ir jų milžiniški pelnai:

Korporacija	Grynas pelnas 1940 metais	Pelnas ant kiekvieno darbininko
E. I. du Pont de Nemours & Co.	\$86,945,000	\$1,649
Aluminum Co. of Am.	44,146,297	1,471
General Electric Co.	56,241,000	865
Stand. Oil Co. of N. J.	110,000,000	820
General Motors Corp.	195,715,000	785
American Telephone & Telegraph Co.	188,344,000	608
U. S. Steel Corp.	102,211,000	402

Reiškia, kiekvienas darbininkas, du Pont kompanijoje dirbdamas 1940 metais, padarė tai kompanijai \$1,649 gryno pelno.

Kiekvienas Aluminum kompanijos darbininkas 1940 metais padarė tai kompanijai \$1,471 gryno pelno, arba daugiau kaip \$4 į dieną.

Kuomet 1940 metais visoj fabrikinėj gamyboj darbininkų algos pakilo tik 6 nuošimčius virš 1939 metų algų, tai tuo pačiu sykiu įvairių korporacijų pelnai pakilo iki 27 nuošimčių ir daugiau. Pavyzdžiui, geležies ir plieno pramonėj algos pakilo tik 5 nuošimčius, o pelnas pakilo 98 nuošimčius.

Tai buvo 1940 metais. Bet kuomet Jungtinės Valstijos įstojė į karą, tai kompanijų pelnai dar daugiau padidėjo.

Fabrikantams dideli pelnai plaukia ir dabar. Žurnalas Magazine of Wall Street (sausio 19 d. laidoj, 1946) rašo, jog 1946 metais korporacijos turės didesnius pelnus, negu 1945

metais. Pelnai gali viršinti nuo 25 iki 30 nuošimčių 1945 metų pelnus, rašo tas stambaus biznio žurnalas. Mažiau reiks išmokėti taksais, ir dėl to korporacijos galės pasidaryt gerus pelnus.

Aprokuojama, kad korporacijų grynas pelnas šiemet sieks virš 10 bilijonų dolerių. 1945 metais buvo \$9,300,000,000; 1944 metais buvo \$9,900,000,000; gi 1939 metais buvo tik \$4,200,000,000.

Taigi, dėl pelnų korporacijos negali skystis. Net prezidentas Trumanas ir jo nuskirti "faktų suradimo" atstovai pripažįsta, jog stambios korporacijos turi užtektinai pelno ir gali žymiai pakelti darbininkams algas, nepakeliant kainų ant gaminamų daiktų.

Kuomet korporacijos ir šiemet turės didelius pelnus, tai tuo pačiu sykiu darbininkų įplaukos bus žymiai mažesnės.

Iš priežasties sumažėjimo darbo ir viršlaido, darbininkų įplaukos (imant abelnai) algomis sumažėjo ant 36 nuošimčių nuo gruodžio mėnesio, 1944 metų, iki gruodžio mėnesio, 1945 metų, kaip aprokuoja Labor Research Association.

Aprokuojama, kad abelnai šiemet darbininkų įplaukos bus apie 20 bilijonų dolerių mažesnės, negu buvo 1945 metais.

O iš kitos pusės ir valdžios įstaigos (OPA) pripažįsta, kad, nepaisant kontrolės ant kainų, kainos ant visokių gyvenimo reikmenų pakils tarp 5 ir 10 nuošimčių apie vidurį šių metų.

Kraštas negali žengti į gerbuvį, kuomet darbininkų įplaukos mažėja, kuomet darbų būna mažiau, o tuo pačiu sykiu pragyvenimas kyla ir kyla.

Bet tuo pačiu sykiu mūsų kraštas labai turtingas kaip gamybos priemonėmis, taip ir gamtos turtais. Net pačios valdžios ekonomistai karo metu aprokavo, jog po karo Amerikos žmonių gyvenimo lygis (standard of living) gali ir turi pakilti ant 50 nuošimčių palyginus su prieškariniais laikais.

Bet stambusis biznis, kaip dabar mes matome, pastoja tam kelią, trukdo kraštui žengti į gerbuvį.

Amerikos darbo žmonės, kurie didžiausiomis savo pastangomis daug prisidėjo prie karo laimėjimo, turi kovoti ne tik ekonominėj dirvoj, bet taipgi ir politiniais prieš tuos visus stambaus biznio pasimojimus nadeleist kraštui žengt pirmyn.

ANTRASIS ŽALGIRIS

D. M. ŠOLOMSKAS

I vakarus nuo Lietuvos, tarpe Baltijos jūros, Vislos upės ir Lenkijos yra šalis vadinama *Rytų Prūsija*. Tai lygumų ir ežerų šalis,—derlingi laukai, žuvingi ežerai ir įdomūs pajūriai.

Senovėj, prieš apie tūkstantį metų, pietrytinėje šio krašto daly gyveno lietuviai vadina mi *prūsais*. Vislos pakraščiais ir ties jos žiotimis, kaip ir Pamaryj (Pomeranijoje), gyveno slavai.

Po to, kai popiežiaus organizuoti Kryžiaus Karai atkariavimui Palestinos—šventos žemės nepavyko, tai kryžiuokų armijos, su Vatikano palaiminimu, užsiėmė "gelbėjimu dūšių" ir "eretikų krikštinimu" kitur. Vokiečių-teutonų razbaininkai, apsikarstę kryžiais, vedami aukštų katalikų bažnyčios vadų, po priedanga religijos, puolėsi į rytus, kad pavergti lietuvių, lenkų, rusų, ukrainiečių ir baltarusių žemes.

Pirmieji vokiečių-teutonų smūgiai teko lietuvių tautos daliai—prūsams, kaipo arčiausiems ant vokiečių kelio į rytus ir Pamario slavams. Prasidėjo žiaurios ir sunkios kovos. Nors Lietuva, Lenkija ir Rusija nebuvo centralizuotos ir apjungtos valstybės, kiekvienoj šalyj buvo daug savystovių kunigaikščių, besivaidijančių vienas su kitu ir negalinčių vieningai ištotti prieš centralizuotas kryžiuokų jėgas, bet visgi lietuviai, latviai, estai, rusai ir lenkai kelis kartus jungėsi ir kirtu smūgius užpuolikai.

Tada viena dalis kryžiuokų (kardininkai) atplaukė jūromis ir išlipo Kuršė (Latvijoj), Rygos srityj ir ten įsteigė savo tvirtovės-pilis. Gi 13-tame šimtmeityj negudrūs lenkų kunigaikščiai, būdami katalikais, padarė sutartį su teutonų kryžiuokais bendrai veikti prieš eretikus lietuvius ir rusus. To pasekmėj Teutoniškas Ordenas įsiveržė į Vislos upės žiočių sritį, įsteigė savo tvirtumas Marienburge, Marienverde, Thorune ir kitur. Išbudavojo aukštas pilis, iš kurių buvo matoma tolimes aplinka.

Vokiečiai kryžiuokai, hitlerininkų gentys, nutaikė smūgius prieš lietuvius-prūsus. Prūsai gynėsi energingai. Vietomis kryžiuokai turėjo visus vyrus, moteris ir vaikus išnaikinti iki

paskutinio. Nemažai prūsai nudėjo užpuolikų, nemažai turėjo žymių pergalių, bet kryžiuokų eiles papildė nauji pulkai. Vatikano popiežius šaukė iš viso pasaulio ricierius į "šventą karą prieš eretikus." Žadėjo dūšių išganymą kriminalistams, kurie eis kariauti.

Galų gale vokiečiai nugalėjo lietuvius-prūsus, užkariavo jų laukus, sudegino namus, vienus išžudė, kitus paėmė į nelaisvę. Kelis šimtus metų prūsai priešinosi, išsiverždavo jų sukilimai, bet galų gale jie arba žuvo kovoj, arba buvo suvokietinti taip, kad 17-tame šimtmeityje išnyko ir jų kalba.

PIRMASIS ŽALGIRIS.

Kryžiuokai, nugalėję prūsus, pavergė Rytų Prūsiją, grūdosi giliau į Lietuvą. Žemaitija atsidūrė sunkiausioj padėtyj, nes gaujos kryžiuokų puolę ją iš Latvijos, nuo Rygos, kitos iš Rytų Prūsijos. Užvirė ilgų metų sunkios ir kruvinos lietuvių tautos kovos, kad apginti savo namus, savo šalį, savo laisvę.

Kryžiuokai puolė lenkus ir rusus, kas galų gale atvedė prie bendro lenkų, lietuvių, rusų, dalinai totorių ir čekų išstojimo prieš bendrą priešą—vokiečius.

Pradžioj 15-to šimtmečio abi pusės rengėsi į žiaurią kovą. Vokiečiai buvo tikri, kad jie ims viršų. Jų ritieriai, apsikaustę plieno šarvais, apsiginklavę, prisikrovę vežimus vyno bačkų, kad turėti pergalės puotą ir 10,000 naujai nukaltų Marienburgo mieste retėžių, kad jais sukaustyti lietuvius, rusus, lenkus—būsimus savo vergus, karo nelaisvius.

Lietuvių pulkams vadovavo kunigaikštis Vytautas, rusams kunigaikštis Jurij Lugnevičius, lenkų karalius Jagaila paskyrė savo vadu maršalą Zynramą, totorių raitariai vadovavo chanas Dželalidinas, vokiečiams—jų žymiausi vadai.

Žalgirio mūšis įvyko 1410 m. liepos 15 d., netoli Laubeno ežero, artimai Grunvaldo ir Tannenbergo sodžių, Rytų Prūsijoj. Tai buvo vienas iš didžiausių ir žiauriausių mūšių toj gadyne. Evg. Veismanas rašo:

"Mūšis buvo žiaurus. Vokiečių riterių neišgelbėjo nei jų šarvai, nei giedojimas psalmų prie 'Šventos Marijos'... Kovojo buvo užmuštas jų vadas Frederikas Wallenrodas, brolis paskilbusio kryžiuočių ordeno vado Konrado von Wallenrodo. Kaip meška jiešmu buvo pervertas Teutoniško Ordono drąsusis vadas didysis magistras Ulrich von Jungingen ir daug kitų."

Žalgirio mūšyje 40,000 vokiečių buvo užmušta ir 15,000 sumta į nelaisvę. Ant vokiečių belaisvių uždėjo tuos pačius retėjus, kuriuos jie nusikale atsigabeno uždėti ant lietuvių, rusų ir lenkų belaisvių. Prie Žalgirio ilgam laikui buvo parbloškta vokiečių kryžiuočių galybė. (Plačiau apie Žalgirio mūšį žiūrėkite "Šviesos" No. 2, 1943 m.)

PARYŽIUS IR TANNENBERGAS

Bėgo metai, keitėsi šimtmečiai. Antroje dalyje 18-to šimtmečio Vokietija uždegė Septynių Metų Karą. Rusijos armija vėl peržygiavo Rytų Prūsiją, ištaškė vokiečių jėgas prie Gross-Egersdorfo, Karaliaučiaus ir 1757 m. užėmė Berlyną.

Prabėgo pusšimtis metų ir vėl Rytų Prūsijoje ėjo kovos. Šiuo kartu Napoleonas ėjo užkariauti Rusiją, kad valdyti pasaulį. Jo pasikojimas baigėsi galutinu pralaimėjimu.

Po napoleoniškų karų 1815 metais buvo atsteigti arba nustatyti valstybių rubežiai. Rytų Prūsija, kartu ir Mažoji Lietuva, pasiliko Vokietijos teritorijoje.

Kaip vokiečiai išnaikino lietuvių-prūsus, taip jie padarė ir su Mažosios Lietuvos lietuviams; jeigu ne kardu, tai kitais būdais jie juos suvokietino. Sparčiai nyko lietuviai ir lietuviybė Mažojoje Lietuvoje.

Pradžios šimtui metų po napoleoniškų karų, 1914 metais Vokietija uždegė pirmą pasaulinį karą. Lietuva, Lenkija ir Rytų Prūsija virto karo lauku. Vokiečiai per daugelį metų ruošėsi prie šio karo ir turėjo išsidirbę Šlifeno planą. Pagal jį: Austro-Vengrija kelis milijonus savo armijos turėjo mesti prieš Rusiją iš pietų, kad laikyti jos jėgas sukaustytas. Rytų Prūsijoje tuo laiku Vokietija paliko 250,000 armiją apsigynimo veiksams. Gi visas jėgas, bent kelis milijonus armijos nuteikė prieš Franciją. Kada Francija bus sumušta, tada Vokietija atsisuks prieš Rusiją.

Imperialistinės Vokietijos jėgos žaibiškai sutrėškė Belgiją, užėmė šiaurinę Franciją ir ritosi, kaip jūrų banga, linkui Paryžiaus. Francija, kuri turėjo bendro apsigynimo sutartį su Rusija, šaukėsi pagalbos. Rusija nebuvo pasirengusi karui. Caro nualinta šalis, su silpna industrija, su mažai kelių, bet vis tik suskubo stoti Francijai į talką. 1914 m. rugpjūčio 1 d. prasidėjo karas, o jau antroji dalyje rugpjūčio apie pusė milijono rusų armijos nuteikė smūgius į Rytų Prūsiją ir iškėlė obalsį: "Ant Berlyno!"

Iš rytų, iš Lietuvos Pirmoji rusų armija, arba Nemuno armija, apie 250,000 kareivių, užpuolė Rytų Prūsiją, paėmė Eitkunus, eilę kitų miestų ir veržėsi gilyn, degindama vokiečių junkerių (karininkų) dvarus. Rugpjūčio 19-20 dd. 75,000 rusų armija žiauriame mūšyje prie Gumbinės ištaškė 85,000 vokiečių, paimdama daug jų į nelaisvę.

Vokiečiai nusigando ir bėgo. Jų komandierius generolas Pritwicz įsakė vokiečių armijai palikti Rytų Prūsiją ir bėgti už Vislos upės.

Bet tuo pačiu laiku Antroji rusų armija, taip pat apie 250,000 kareivių, iš pietų, iš Lenkijos nuteikė savo smūgius linkui Allensteino, Marienburgo ir Elbingo, kad nukirsti vokiečiams pasitraukimo kelią, kad sunaikinti juos Rytų Prūsijoje.

Rusijos strateginis planas buvo geras. Jis ėmė vokiečius į reples Rytų Prūsijoje. Vokiečiai arba turėjo skubiai bėgti ir palikti Rytų Prūsiją, tą militarizmo rasodniką, arba galėjo būti apsupti ir sunaikinti.

Tai suprato kaizeris ir jo generolai. Netekimas Rytų Prūsijos Vokietijai grūmojo karo pralaimėjimu. Kaizeris paėmė iš Francijos fronto du korpusus pėstininkų ir dvi divizijas raitarijos, iš viso apie 140,000 kareivių, ir perkėlė į rytus—gelbėti Rytų Prūsijos. Bet tas jam kainavo pralaimėjimą mūšių ant Marnos upės Francijoje, išgelbėjo Paryžių nuo vokiečių ir paruošė Vokietijos karo pralaimėjimą.

Rytų Prūsiją kaizeris ir jo generolai,—geriau sakant, rusų vokiški ir netikę komandieriai išgelbėjo. Rusijos Pirmajai-Nemuno armijai vadovavo vokiečių caristas generolas P. Renenkampfas. Rusų Antrajai armijai, einančiai iš Lenkijos, vadovavo generolas A. Samsonovas, kurio Renenkampfas jau neapkentė nuo 1904-1905 metų Rusijos-Japonijos karo.

Po rusų pergalės prie Gumbinės, kurią laimėjo žemesni rusų komandieriai prieš generolo Renenkampfo norą, tas reakcinis vokiečiai įsakė sustoti Pirmajai rusų armijai ir keturias dienas stovėti vietoj—ilsėtis.

Tuo metu kaizerio generolai, Hindenburgas ir Ludendorfas, sukuopė išlikusias jėgas Rytų Prūsijoje ir atvežtas iš Francijos prieš rusų Antrąją—Narevo armiją. Generolas Samsonovas, manydamas, kad Pirmoji rusų armija varo vokiečius linkui Vislos, nes tokius jam pranešimus teikė vyriausias komandierius caro dėdė Nikolai Nikolajevičius, skubėjo savo korpusais linkui Baltijos jūros, kad pastojus vokiečiams kelią.

Hindenburgas ir Ludendorfas, žinodami ką veikia išdavikas Renenkampfas, puolėsi ant generolo Samsonovo armijos visomis jėgomis. Apsupo du korpusus ir pradėjo naikinti. Mūšiai ėjo tarpe Allensteino ir Deutsch Eylau, Tannenberg ir Ortelsburgo. Per keturias dienas vokiečiai puolė Samsonovo armiją, keturias vienas generolas Renenkampfas stovėjo vietoj. Vokiečiai, nors turėjo didelių nuostolių, bet jie laimėjo. Rusai neteko 70,000 užmuštais, prigėrusiais Mozūrų ežeruose, ir 90,000 belaisvių.

Šią pergalę kaizerininkams davė buvęs caro tarnyboj vokiečiai generolas Renenkampfas. Vėliau savo atsiminimuose patsai vokiečių vadas, generolas Erich Ludendorfas, rašė:

“Rugpjūčio 27 d., 1914 metais, prieš 24-rias labai galingas rusų pėstininkų divizijas ir penkias raitarijos divizijas, vadovaujamas generolo Renenkampfo, stovėjo tik dvi vokiečių raitelių divizijos tarpe Mozūrų ežerų ir Pregelio upės... Vokiečių korpusai iš tos pusės neturėjo pridengimo. Ir kada 27 d. rugpjūčio pradedo didelis mūšis prieš generolo Samsonovo armiją, kuris tęsėsi iki rugpjūčio 30 dienos, tai per visą laiką galinga gen. Renenkampfo armija buvo, kaip juodas debesys mūsų šone ir užnugaryj. Būtų užtekę generolui Renenkampfui tik pajudinti savo jėgas ir mes būtume buvę sumušti.”

Renenkampfo suteiktą vokiečiams pergalę jie vėliau mokėjo išnaudoti, išpūsti į milžinišką vokiečių pergalę, į jų stebuklingą sugabumą kare, kad išnaudoj sukelti vokiečių tarpe ūpą antram pasauliniam karui, kurio siekis buvo pavergti pasaulį.

Vokiečiai, atsiminę kokių baisy jiems smūgių krito prie Tannenberg 1410 metais lietuviai, rusai, lenkai, 1914 metų pergalę paskelbė Tannenberg pergalę. Jie paskelbė, kad tai atkeršijimas rusams už 1410 metų žalgirį. Jie pastatė kelis paminklus ir ant vieno jų užrašė: “Čia buvo Hindenburg štabas ir vadovavo pergalėi.” Vėliau Hitleris įsakė pastatyti milžinišką apvalios formos plytų pastatą į šiaurę nuo Tannenberg, skiriamą laidojimui vokiečių generolų. Tas mūrinis milžiniškas pastatas atrodė, kaip kokia baidyklė, kaip kokis kalėjimas. Iš visos Vokietijos suvežė generolų kaulus ir palaidojo į specialiai įtaisytas skyles. Kada mirė generolas Hindenburgas, tai naciai jį palaidojo į tą pastatą su milžiniškomis parodomis. Hindenburgas, dar gyvas būdamas, perdavė galią Hitleriui. Jis galvojo: ko kaizeris ir jis neatsiekė 1914-1918 metų kare, tai buvęs jo efreiteris Adolfas Hitleris, atsieks—pavergs pasaulį. Prie šio pastato naciai ruošdavo militarinius paradus, čia jie susirinkdavo, kaip prie kokios raganiškos vietos ir darė planus pavergimui Tarybų Lietuvos ir visos Sovietų Sąjungos.

EZERŲ IR FORTŲ ŠALIS

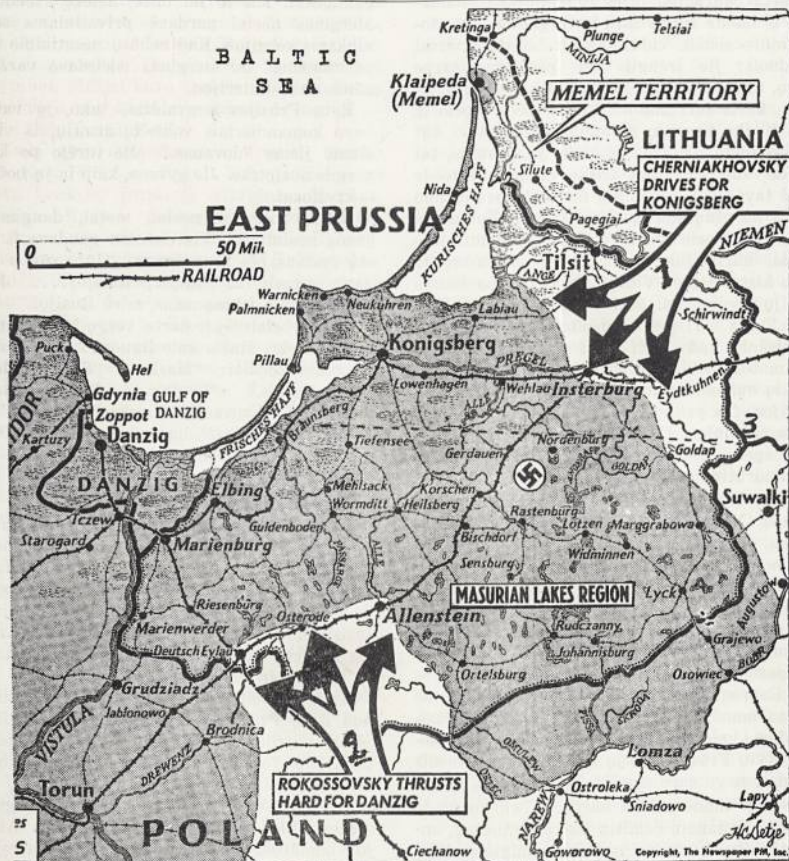
Rytų Prūsija užima 14,786 ketvirtines amerikoniškas mylias. Didžiausias miestas Koenigsbergas (Karaliaučius) su apie 300,000 gyventojų. Tirštai apgyventa, tankiais gelžkelių ir plentų keliais išvedžiota. Lygumų, ežerų, žemdirbystės, karinės industrijos ir žvejybos šalis. Per šimtus metų apgyventa militarinės vokiečių kastos,—elementų, kurie būdamas kryžikais ir ricieriais vedė karus pavergimui kitų tautų ir kurių ainiai, virtę kaizerio ir Hitlerio generolais, tęsė tą patį “darbą.”

Rytų Prūsija tai ištisa tvirtovė, kur tūkstančiai fortų, pilių, požeminių urvų ir kitokių karo painiavų, apjungtų į vieną “neįveikiamą tvirtovę.” Miestai ir miesteliai taip pastatyti, kad jie, kaip koki ežiai, guli ant visų kryžkelių. Fortai ir pilys užtvėria kiekvieną tarp-ežerį, kiekvieną praėjimą.

Pilis ir fortus statė kryžikokai prieš šimtus metų. Juos naujai aptvirtino, pagal paskutinę karo techniką kaizerininkai ir hitlerininkai. Ypatingai po to, kai Raudonoji Armija krito naciams smūgių prie Stalingrado, Rytų Prūsijoje dirbo milijonai karo belaisvių ir katorgos

vergu, kad iš jos padaryti neįveikiamą tvirtovę. Kaip Hitleris, Goeringas ir Goebbelsas, taip ir kiekvienas Rytų Prūsijos junkeris manė, kad "kas bus ar nebus paimtas, bet tik ne Rytų Prūsija."

Ir Rytų Prūsija pilnai užsitaravo tvirtovės vardo. Kad sudaužyti senovės pilį, akmeninius fortus, kurių daugelio sienos siekė po 30-40 pėdų storio, tai neužteko paprastos artilerijos. Pagaliau, galima sugriauti namus, bet

Žemėlapis parodo 1914 ir 1945 metų karo veiksmus Rytų Prūsijoje. Dešinėj "strėlos," kur yra (No. 1), ten, 1914 metais veržėsi Rusijos Pirmoji Armija generolo Renenkampo; kairėj, kur ant "strėlos" yra No. 2, iš tos pusės veržėsi Antroji Rusijos Armija—gen. Samsonovo.

1945 m. sausio mėn., Raudonoji Armija apsupo ir sunaikino apie milijoną nacių—Antrasis Žalgiris. Dešinėj vilyčios (No. 1) parodo, kuria kryptimi žygiavo Trečias Baltarusijos Frontas vadovystėj generolo Černiakovskio, o paskui kai jis žuvo, tai maršalo Vasilevskio. Kairėj, iš Lenkijos (No. 2) parodo, kuria kryptimi žygiavo Antras Baltarusijos Frontas, vadovaujamas maršalo K. Rokosovskio.

Žalgiris arba Tannenbergas yra daug-maž toj vietoj, kur yra No. 2 vilyčios, paženklintas X.

tai dar nebus laimėjimas, nes sklepai, kurių storos sienos, kur hitlerininkai sustatė artileriją, sugriautų namų plytomis tik daugiau prisidengia ir pasilieka veikloj. Kiekviena gatvė, kiekvienas namas paruoštas apsigynimui.

Fortai, kurie dar prieš 70 metų buvo išbudavoti ir dabar sutvirtinti, buvo galingi. Jų storos mūro sienos, viduje aukšti bokštai, tvirtai ginkluoti; jie įrengti ant perėjimų tarpe ežerų, arba ant upių krantų. Jie apvesti grioviais, kurie turi nuo 65 iki 100 pėdų pločio ir nuo 30 iki 40 pėdų gilumo. Kada stovi ant krašto tokio griovio, jeigu jis yra sausas, tai atrodo, kad stovi ant trečio namo aukšto ir prieš tave plati gatvė. Šių fortų sienos yra nuo 15 iki 30 pėdų storio, akmeninės, aplinkui jas tokio pat storio žemių pilimai, apsodinti medžiais, kurių šaknys susipynę, susiraižę ir laiko kietai žemę. Viduje fortų sutelpta ištisos armijų grupuotės. Štai fortas "Koenig Wilhelm." Jis turi gerus apžiūrėjimo prietaisus, nepaisant, kad stovi aukštumoj ir aplinkui toli matosi. Čia yra visi ginklai nuo lengvų ir sunkių kulkosvaidžių iki galingos tvirtovių artilerijos. Čia yra prieš-tankinės ir prieš-lėktuvinės patrankos. O ten toliau, iš kur galima jį būtų apeiti, įrengti pagalbiniai fortai ir stiprūs apdrūtinimai.

Pilna Rytų Prūsija fortų, įsidrūtinimų ir apkasų. Net pasienij "paprastų" gyventojų namai, o ir tie pritaikyti karo reikalams. Čia gyvena ne paprasti žmonės, bet tie, kurie rūpinosi kaip pasaulį pavergti. Jie savo namus statė ir įrengė pagal bendrą karo reikalą planą. O kiek spyglinių tvorų, kiek eilių šilgai ir skersai prieš-tankinių griovių, kiek šimtų tūkstančių paslėptų minų, nuo kurių vielos nutiestos toli išsprogdinimui! Hitleris ir jo generalis štabas manė, kad jie atsiekė tokį karinį pasirošimą, jog kada Raudonoji Armija įkels kovą į Rytų Prūsiją, tai ją laukia dar žiauresnis likimas, negu caro armiją 1914 metais.

Ir taip manė ne tik naciai. Taip manė ir šimtai tūkstančių belaisių lenkų, francūzių, anglų ir kitų, kurie po nagaikų smūgiais budavojo požeminius fortus 100 pėdų gilumoj, kurie išvedžiojo požeminius geležinkelius, kurie įrengė giliai po žeme elektros gaminimo stotis, kurie pastatė ginklų ir amunicijos fabrikus, kurie įrengė šimtus požeminių ginklų ir amunicijos sandėlių ir daugybę požeminių lėktuvų slėptuvų.

Belaisviai ir po prievarta iš kitų šalių atvaryti darbininkai dirbo sunkiai, prastai juos maitino. Jie mirė tūkstančiais. Šalo, badavo ir dirbo.

Vieni mirė, jų vietas užėmė kiti, stipresni, galingesni, kol ir jie mirė, netekę sveikatos. Merginas naciai pardavė privatiniams savininkams vergijon. Kad nebūtų nesutikimo tarpe "kupčių," tai merginas išleisdavo varžytinėmis arba liuterijon.

Rytų Prūsijos žemvaldžiai tuko, jų vaikai buvo komandieriais vokiečių armijų, iš visur siuntė jiems "dovanas." Jie turėjo po kelis vergus nusipirkę. Jie gyveno, kaip ir jų bočiai — kryžiolai.

Bet... bėgo mėnesiai, metai, dangus ir jiems apsiniauškė. Vis dažniau gaudavo iš nacių vyriausybės pranešimus: "Jūsų sūnus atidavė gyvastį už fuirjerį Rusijoj!... Jūsų Fritcas, kaip tikras nacies, mirė Rusijoj."

Ir karo belaisvių ir darbo vergų logerius pradėjo pasiekti žinios apie Raudonosios Armijos pergalas. Žodžiai: "Maskva," "Stalingradas," "Sevastopolis," "Leningradas," "Kurskas," "Kijevas," "Lvovas," "Minskas," "Vilnius" ir pagaliau "Kaunas," buvo brangiausi žodžiai, nes jie nešė milijonams laisvę!

ANTRASIS ŽALGIRIS.

Rudenį, 1944 m. spalio mėn., Pirmasis Raudoniosios Armijos Pabaltijo Frontas, vadovybėj generolo Bagramiano, kirtu naciams smūgį žemaitijoj, išėjo į pajūrį, išlaisvino Palangą, apgulė nacių Klaipėdoj, nukirto jų 30-čiai divizijų susisiekimą su Rytų Prūsija, nugarėjo į Latvijos pajūrio kampa, tarpe Liepojos, Vindaujos ir Tukumo ir ten juos prispaudė.

Apie 450,000 Hitlerio armijos buvo atkirsta nuo Rytų Prūsijos, suvaryti ir mažą pajūrio plotą, neprileidžiamos užimti Rytų Prūsijoj paruoštus fortus. Ši nacių armija taip buvo mušama, kol ji visa kapituliavo po to, kai Raudonoji Armija paėmė Berlyną, gegužės mėnesį, 1945 metais. Šis Raudonosios Armijos laimėjimas buvo pirmas žygis Antrajam Žalgirui.

Tuo pačiu kartu Trečiasis Baltarusijos Frontas, vadovybėje generolo Černiakovskio, įsilaužė į Rytinę Prūsiją—paėmė Eitkūnus, Stalupėnus, Goldapą ir eilę kitų miestų. Prasiėjo žiaurus mušiai. Raudonoji Armija nėjo toliau, bet laikė užimtą poziciją. Naciai

nusidžiaugė, kad Rytų Prūsija „neįveikiama,“ kad „Raudonoji Armija neturi spėkų.“ Tuo gi pačiu kartu Raudonoji Armija ruošėsi ne vien Rytų Prūsijai puliti, bet puliti visai hitlerinei Vokietijai.

1945 m. sausio 13 d. Trečiasis Baltarusijos Frontas, vadovystėj generolo Černiakovskio, pradėjo generalį ofensyvą Rytų Prūsijoje Tilžės, Insterburgo (Istručio) ir Karaliaučiaus kryptimi. Mūšiai buvo žiaurūs. Per tris dienas prasimušė pro 41-ną eilę apkasų ir tankai išėjo priešui į užnugarį.

Kada gen. Černiakovskio armijos laužėsi per Rytų Prūsiją linkui Karaliaučiaus, tai pietų Lenkijai Pirmasis Ukrainos Frontas, maršalo Konevo vadovybėje, žygiavo linkui Krokavos. Gi sausio 15 d. Antrasis Baltarusijos Frontas vadovystėj maršalo Rokosovskio, pradėjo ofensyvą ant Narevo upės ir nutaikė savo smūgius dešiniuoju sparnu ant Allensteino, Marienburgo ir Elbingo, tuo keliu, kur 1914 metais ėjo generolo Samsonovo armija, o kairiuoju sparnu skersai Vislą linkui Pamaro. Pirmas Baltarusijos Frontas, vadovystėj maršalo G. Žukovo, apėjo Varšavą iš pietų, išlaisvino ją ir nutaikė smūgius tiesiai linkui Berlyno.

Į šmotus sutrūko Hitlerio frontas. Dešimtys tūkstančių nacių užmušta, šimtai tūkstančių suimta į nelaisvę, dar šimtai tūkstančių apsupta „katiluose“—Poznaniuje, Torune, Grudziąze, Elbinge, Dancige ir apie pusė milijono Rytų Prūsijoje.

Dar negirdėta jėga Raudonoji Armija ištrenkė nacius iš Lenkijos, suraižė jų jėgas Rytų Prūsijoje, plačiu baru įėjo į Sileziją, išėjo ant Oderio upės ir įsiveržė į Pamarį.

Maršalo Rokosovskio armijos, atlikusios šimtus mylių į dešimt dienų nuo ofensyvos pradžios, sausio 25 d. jau išėjo prie Elbingo ant Baltijos jūros krašto ir tuo būdu visai uždarė hitlerininkus Rytų Prūsijoje. Į 18-ką parų Raudonoji Armija išlaisvino 337 miestus ir 26,500 kitas apgyventas vietas.

Kaip didelė buvo Raudonosios Armijos artillerijos, bombininkų ugnis ir tankų smūgiai, liudijo tas, kad tūkstančiais naciai išėjo iš proto. Suimtiems į nelaisvę ėjo kraujas per burną, ausis, akis nuo baisaus smūgių trenksmo. Pakriko nacių apsigynimas, maišėsi, pykę, vieni bėgo, kiti tūkstančiais pasidavė. Bet centruose baisiai priešinosi.

Į piet-vakarus nuo Karaliaučiaus, prie Frisches Haff užlajos buvo apsupta didelė nacių grupiruotė. Trečiasis Baltarusijos Frontas tarpe kovo 13-tos ir 29-tos dienų ją sunaikino. Naciai neteko 80,000 užmuštų, paimta 50,000 į nelaisvę, suimta 605 tankai, 3,500 kanuolių, 7,887 minosvaizdžiai ir kulkosvaizdžiai, 686 šarvuoti automobiliai, 35,960 paprastų automobilių, 332 garvežiai, 7,673 vagonai ir 313 ginklų ir amunicijos sandėlių.

Po šios nacių grupiruotės sunaikinimo Rytų Prūsijoje pasiliko jų jėgos Karaliaučiuje, kur buvo apie 200,000 armijos, užsidariusios už galingiausių tvirtumų ir turinčios didžius kiekius ginklų.

Čia Trečiasis Baltarusijos Frontas neteko savo mylimo vado gen. Černiakovskio. Jo vietą užėmė maršalas Vasilevskis. Tūkstančiai Sovietų kanuolių ir virš tūkstančio bombininkų pradėjo Karaliaučiaus puolimą. Tarybų generolas M. Braginas, kuris ten dalyvavo, rašė:

„Prie Karaliaučiaus Raudonosios Armijos ugnis buvo neregėta net šių dienų kare: tūkstančiai kanuolių ir lėktuvų sukonzentravo ugnį mažame plote ant vokiečių, kad atrodė žemės stichija arba jos drebėjimas. Visas Karaliaučius buvo apimtas ugnies. Saulę uždengė dūmai ir dulkės, žemė kunkuliavo, tartum iš jos veržėsi vulkanas, naktys buvo šviesios nuo gaisrų. Raudonoji Armija parodė jėgas iki tol dar nematytas. Nuo šių smūgių viskas žuvo, griuvo, įro, niekam nebuvo išsigelbėjimo, nei urvuose, nei sklepuose, nei cemento ir plieno fortuose. Daug vokiečių išėjo iš proto toj pekliskoj ugnij ir jie pasidavė tūkstančiais.“

Karaliaučius ilgai buvo apsuptas ir naikinamas. 1945 m. balandžio 10 d. jis pasidavė. Gatvės, parkai ir grioviai buvo pilni nacių lavonų. Vien į penkias paskutines mūšių dienas naciai neteko 43,000 užmuštais. Į nelaisvę pasidavė 92,000, jų tarpe 3,000 oficerių; daug generolų su komandierium gen. Lasch ir tvirtumos komandierium Mikosch. Suimta 2,023 kanuolės, 6,325 kulkosvaizdžiai ir minosvaizdžiai, 119 šarvuoti automobiliai, 8,560 trokų, 774 garvežiai, 8,554 vagonai, 146 motoriniai laiveliai ir 441 karo sandėlis.

Kaip dideli Raudonosios Armijos buvo laimėjimai visu frontu, paliudija maršalo Stalino kalba, gegužės 1, 1945 metais, kur jis sakė: „Pasekmėj Raudonosios Armijos mūšių į tris-keturis mėnesius vokiečiai neteko virš

800,000 kareivių ir oficerių belaisviais ir apie 1,000,000 užmuštais. Per tą laiką Raudonoji Armija suėmė arba sunaikino 6,000 priešo lėktuvų, apie 12,000 tankų, daugiau 23,000 lauko kanuolių ir milžiniškus kiekius kitų ginklų."

I LAISVĖ

Taip buvo sudaužyta nacių Rytų Prūsijos tvirtuma ir atidarytas kelias linkui Berlyno. Kartu sudaužytas junkerių viešpatavimas ir išlaisvinta milijonai karo belaisvių ir darbo vergų.

Rytų Prūsijos junkeriai buvo įspėti Hitlerio gaujų, kad, jeigu bus reikalas, tai jie turi pasitraukti Vokietijos gilumon. Visi pasiruošė didelius vežimus išvežimui turto, prie kiekvieno vežimo pridėjo suteiktą numerį ir savininko vardą. Laukė įsakymo per radio. Bet to įsakymo nebuvo, nes maršalo Rokosovskio armijos apėjo Rytų Prūsiją, atkirto nuo Vokietijos ir uždarė kelius pabėgimui.

Sovietų Sąjungos bombininkų skraidymas virš vokiečių galvų, baubimas kanuolių jau ne vien iš rytų, bet pietų ir vakarų ir pagaliau tankų divizijos prasilaizimas į nacių užnugarį, jau ir be radio pranešė, kad nacių patiko katastrofa. Vietomis jie leidosi bėgti, bet pačių nacių tankai trynė ir laužė bėgančius junkerių vežimus.

Kada junkerių rasodniką apėmė panika ir mirties baimė, tai tuo pačiu kartu šimtus tūkstančių ir milijonus karo belaisvių ir darbo vergų apėmė dideliausias džiaugsmas. Štai keli pavyzdžiai.

Netoli Tannenbergo, ant kalno, prieš Hindenburgo "koloną" buvo milžiniškas karo belaisvių logeris, vadinamas "Rytų Prūsija." Čia buvo suvartyta dešimtys tūkstančių belaisvių. Jie buvo rusai, lenkai, anglai, francūzai, serbai, amerikiečiai ir kitų tautų. Pradžioje jie visi buvo netekę vilties. Francūzai pasakojo, kada birželio mėn., 1941, matė pro logerį greitai važiuojančius į rytus Hitlerio tankus su užrašais: "Paryžius-Maskva-Londonas!", jie buvo nusiminę.

Pirmą džiaugsmą atnešė šimtai praskridusių Raudonosios Armijos bombininkų su raudonosios žvaigždės ženklais ant sparnų ir liemenų. Kitas džiaugsmas buvo, kada jie išgirdo kanuolių baubimą ir vieną naktį pamatė "katiušių" ugningus sūvių. Bet tuo pačiu

kartu juos ėmė ir baimė, nes jie žinojo, kad naciai, bėgdami, iš daugelio logerių tūkstančius belaisvių išsivarė, arba sušaudė.

Ir čia atbėgo nacių sargai ir, šaudydami, įsakė visiems eiti iš barakų ir eiti pėstiems į Vokietijos gilumą. Bet vos belaisviai pradėjo rikiuotis, kaip "katiušių" ugnis sugaudė. Nacių sargai suvijo belaisvių į logerius ir patys išbėgiojo. Sovietų daktaras Vorobjovas, buvęs su belaisviais, pasakojo:

"Išlėkė į padanges Hindenburgo paminklas, kuris stovėjo netoli logerio, kaip kokis nacių sargas. Toli lauke pasirodė milžiniško didžio tankas su ilgu ir storu kanuolės vamzdžiu, kokio niekas pirmiau nebuvo matęs. Jis pasiuoko ir tūkstančiai belaisvių pamatė ant jo šono raudonosios žvaigždės ženklą.

"—Mūs!... Laisvė!... Savas!—šaukė tūkstančiai ir puolėsi prie aukštų spygliuotų vielių tvoros. Siena buvo aukšta, per tūlas vielas nacių paleista elektros srovė. Bet niekas nesulaikė. Belaisviai metė ant spyglių savo apsiautalus ir rankomis lupo juos. Rankos buvo kruvinos, bet jie draskė spyglius, veržėsi į laisvę. Medžio dalbomis nudaugė elektros perlaidus ir išsiveržė į laisvę. Šimtai ir tūkstančiai bėgo prie tanko, šaukė, į orą mėtydami kepurės. Ant pilvo šliaužė priešakyn tie, kurie jau neturėjo jėgų paeiti. Tūkstančiai žmonių apsupo tanką, kuris buvo skaistesnis už saulę, mylimas, kaip tėvas.

"Tai buvo Sovietų didysis tankas. Jis pasiekė mūsų logerį sausio 21 d., Lenino 21-moj sukakties mirimo dienoj. Tą pat dieną Raudonoji Armija paėmė Tannenbergą, tą nacių karo simbolį. Tūkstančiai belaisvių šaukė ir verkė iš džiaugsmo. Tanko komandierius, jaunas kovūnas, atsistojo ant jo ir į prašymą sakyti kalbą, tik garsiai suuko: Draugai, nėra mums laiko dabar kalbas sakyti; ten priešakyj dar daug tūkstančių tokių kaip jūs laukia!

"Įlindo į tanką ir nusiskubino į šiaurę, link Baltijos jūros. Belaisvių logerį prie Tannenbergo apėjo dešimtys tūkstančių įvairių tautų belaisvių, kurie tiek daug kentėjo, tiek daug vargo bet pagaliau sulaukė laisvės."

Virš savaitę laiko Sovietų tankų komandieriai, generolai Sachno, Malachov, Michailov, ir kiti per žiaurios mūšius ir sniego pūgas veržėsi linkui Elbingo uždaryti naciams pasi-

traukimo kelią. Iš Rytų Prūsijos bėgo ne vien Hitlerio armija, vokiečiai-junkeriai, bet jie stengėsi išsivartyti ir šimtus tūkstančių karo belaisvių—francūzų, lenkų, anglų, amerikiečių ir kitų.

Netoli Vislos upės Sovietų tankai pastoj kelią tūkstančiams francūzų, anglų ir amerikiečių karo belaisvių, kuriuos varė iš Wormditt'o logerio į Pamarį. Naciai išbėgiojo. Vienas francūzas kalbėjo:

“Mes manėme, kad Sovietų tankų kolumna atidengs į mus ugnį, palaikydama už vokiečius. Tie, kurie nors kelis rusų žodžius mokėjo, puolėsi į prieškį, šaukė kiek galėjo ir baltoomis skeptaitėmis mosavo. Visi stebėjomės, kaip sugabiai veikė Sovietų tankai. Bet tas jų veiksmas galėjo mums brangiai atseiti. Tada tūkstančiai mūs puolė priekin, šaukdami:

“—Viva Stalin!... Viva Stalin!

“Tankiečiai suprato. Sustoję ir kanuolių vamzdžius pasuko. Nuo jų nušokinėjo pėstininkai, ginkluoti automatais. Mes šaukėme: “Jūsų talkininkai!... Talkininkai!”

“Pėstininkai buvo rūšiais veidais, po daugelio kaitynių—pikti. Jie mums nurodė kryptį, kur eiti, nes čia laukė naujo susirėmimo su hitlerininkais.”

Kovos Rytų Prūsijoje baigėsi galutiniu hitlerininkų pralaimėjimu. Apie pusę milijono nacių buvo užmušta arba suimta į nelaisvę. Milžiniški kiekiai ginklų ir amunicijos paimta. Rytų Prūsija ant visados išlaisvinta iš vokiečių nelaisvės. Jos vakarinė ir pietinė dalis perduota demokratinei Lenkijai, o ryt-šiaurinė su Tilže, Karaliaučium, eile kitų miestų ir prieplaukų prijungta prie bendros darbo žmonių šeimos—Tarybų Sąjungos, kartu ir Lietuvos. Taip baigėsi vokiečiams Antrasis Žalasis 1945 metais!

SKAITYTOJŲ ATYDAI

Kaip tik persikeliate gyventi į kitą vietą, tai tuojaus praneškite “šviesos” administracijai savo seną ir naujų antrašą, taipgi kuopos numerį, kurioje priklausote.

Theodore Dreiser

(Taša nuo 9 pusl.)

Po didžiojo rašytojo mirties daugelis jo amžininkų padarė pareiškimus, įvertinančius mirusio plunksnos kolegos gyvenimą ir darbus. Paduosime jauno rašytojo Alberto Maltz'o tartą žodį:

“Kaip žmogus ir artistas, Dreiseris buvo tarytum gili ir plati bėgančioji vandens sriovė. Jis buvo užtenkamai didelis, kaip žmogus, klaidoms daryti—ir jis jų padarė. Bet jis niekad neparašė pigaus žodžio. Jis rašė tik giliai įsitikinęs teisingumu. Kaip žmogus ir artistas, jis jungė savo darbą ir likimą su Amerikos laudies gyvenimu ir likimu. Kad ir kaip šmeižtas, biaurotas ir dažnai nesuprastas, tačiau Dreiseris stovi virš visokios kritikos, kaip vienas Amerikos literatūros milžinų.”

Gideono Vyrai

(Taša nuo 24 pusl.)

pinimą tuo, ką toji “atskalėlė” reiškia monopolistinės kontrolės atečiai ir jos visai eksploatacijos sistemai.

Nei kiek ne kitaip, kaip Gideono dienomis, moderniškas progresas ir jo plataus apėmio pakaitos “varkliavimas” privalo būti pasiektas kiauurai išbandyta, pasiržusia ir budėjančia gyventojų mažuma.

Didelė privilegija būti dalimi tų, kurie perėjo sunkius apdairumo ir pasiržimo egzaminus, tokius, kaip Gideono vyrai, kovoje prieš jau abejojančią ir dalinai jau nugalėtą prieštą, nors jų “yra daug, kaip šarančių.”

* * *

Taigi, draugai, būkime ne tik nenugalimi mums skirtame “varkliavimo pirmyn” uždavinyje darbininkų naudai,—nuo okeano iki okeano, ir anapus jo,—bet būkime pakilusioje dvasioje, nes pergalinga išėitis užtikrinta.

Padangė vis blaviau šviečiasi, stumdama žemyn bėgančiuosius debesis. Plataus pasaulinio broliškumo aušros šviesa tebekyla aukštytyn su visomis savo taikos linksmybėmis ir meile. Garbingasis francūzų kankinys, prieš pat nacių sušaudymą, kaipo drąsuolis patrijotas, sakė: jis miršta tam, kad priartintus ilgai kentėjusiai žmonijai “dainuojantį rytojų”!

(Iš “S. W.” laisvai vertė Ns.)

